

Juridiska Fakulteten

Lunds Universitet

Examensarbete

Av

Anja Hemmestorp

Därför dömer Sverige inte svenskarna som
stred för Hitler

Göran Melander

Folkrätt

Våren 01

Innehåll

1	SAMMANFATTNING	4
2	FÖRORD	6
3	FÖRKORTNINGAR	7
4	INLEDNING	8
4.1	Metod	9
5	SVERIGE OCH RETROAKTIV LAGSTIFTNING	11
6	FÖRENTA NATIONERNAS KONVENTION OM BESTRAFFNING AV KRIGSFÖRBRYTARE OCH PERSONER SOM BEGÅTT BROTT MOT MÄNSKLIGHETEN	14
6.1	Bakgrund	14
6.2	Artiklarna	15
6.2.1	Utvidgning av begreppet krigsbrott	16
6.2.2	Omröstningsresultatet vid tjugotredje generalförsamling.	16
6.2.2.1	Omröstningsresultatet	19
6.2.3	Kommentarer och slutsatser	23
6.2.4	Efter tjugotredje generalförsamlingen 1968	25
6.3	Sverige och FN:s konvention	25
7	EUROPAKONVENTIONEN OM BESTRAFFNING AV KRIGSFÖRBRYTARE OCH PERSONER SOM BEGÅTT BROTT MOT MÄNSKLIGHETEN	27
7.1	Bakgrund	27
7.2	Europakonventionen och FN-konventionen – en jämförelse	28
7.2.1.1	Retroaktiv lagstiftning – en jämförelse	28
7.2.1.2	Krigsbrott och brott mot mänskligheten – en jämförelse	29
7.3	Kommentarer och slutsatser	30
8	DEN SVENSKA DEBATTEN	32
8.1	Advokat Arvid Rudling	32
8.2	Bosse Schön och svenskarna som stred för Hitler	34

8.2.1	Sanningskommission om de svenska SS-veteranernas medverkan i Förintelsen.	34
8.3	Levande historia	36
8.3.1	Intoleranskonferens 2001	37
8.4	Avslutande kommentarer – debatten då och nu	38
9	BILAGA A: CONVENTION ON THE NON-APPLICABILITY OF STATUTORY LIMITATIONS TO WAR CRIMES AND CRIMES AGAINST HUMANITY	45
10	BILAGA B: EUROPEAN CONVENTION ON THE NON-APPLICABILITY OF STATUTORY LIMITATIONS TO CRIMES AGAINST HUMANITY AND WAR CRIMES	49
11	LITTERATURFÖRTECKNING	52
	Litteratur	52
	Officiellt tryck	52
	Dagstidningar	53
	Hemsidor	53
	Författningssamlingar	53

1 Sammanfattning

I Sverige är det med hänsyn till rättsäkerheten för medborgarna och övriga juridiska personer viktigt att kunna bedöma rättsläget och de rättsliga effekterna av ett kommande handlande innan det genomförs. Därför finns ett grundlagsskyddat förbud mot retroaktiv straff- och skattelagstiftning vilket innebär att straff eller annan brottspåföljd inte får åläggas en gärning som inte var kriminaliserad när den begicks. Inte heller får svårare brottspåföljd åläggas än den som gällde då.

Frågan om retroaktiv strafflagstiftning ställdes på sin spets i slutet av sextioalet, i samband med att preskriptionstiderna för brotten som begåtts under andra världskriget började gå ut i det gamla Västtyskland. Polen tog initiativet till en FN-konvention som skulle förbjuda kontraktsstaterna att preskribera krigsbrott och brott mot mänskligheten, Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity. Detta preskriptionsförbud skulle gälla både brott som redan preskriberats och framtida brott.

Vid Generalförsamlingens behandling av konventionstexten kritiserades formuleringarna i artiklarna om retroaktivitet och om definitionerna av begreppen ”krigsförbrytelser” och ”brott mot mänskligheten”. I de flesta av ”väststaterna” fanns starka konstitutionella hinder mot att införa rättsregler med retroaktiv verkan. Dessutom hade initiativtagarna till konventionstexten tagit chansen att föra in apartheid, samt fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation i texten och därmed utvidgat de av världssamfundet erkända begreppen krigsbrott och brott mot mänskligheten.

Vid omröstningen blev stödet för konventionen mycket lågt och det är därför tveksamt om konventionen kan anses vara gällande internationell rätt. Den svenska delegationen avstod från att delta i omröstningen om förslaget till konventionstext.

Bara några år efter framarbetandet av FN-konventionen görs ett nytt försök att skapa internationell rätt av förbudet mot preskribering. Denna gång läggs förslaget av Europarådet. Trots att Europarådet mycket lyhört tagit hänsyn till kritiken mot FN-konventionen, blir antalet signerande stater mycket lågt. Till skillnad från FN-konventionen innebär förbudet mot preskription enligt Europakonventionen inte brott vars preskriptionstid redan har gått ut om kontraktsstatens konstitution förbjuder detta.

Trots att händelserna kring andra världskriget är mer än ett halvt sekel gamla har de inte förlorat i intresse och aktualitet. De har dessutom fått efterföljare i modernare tid i bland annat Rwanda och före detta Jugoslavien. I takt med att

de överlevande offren för nazismen blir färre och färre har man runt om i världen försökt råda bot på den okunskap som finns bland yngre generationer om Förintelsens fasor.

Jakten på de gamla naziförbrytarna har pågått sedan krigsslutet och de pågår än idag. Flera har tillfångatagits och dömts.

Sverige har under det sena nittioalet tagit flera internationellt uppmärksammande initiativ för att öka kunskapen och hågkomsten av Förintelsen. Ett exempel på detta är projektet Levande Historia. Dessa initiativ har dock inte tagits emot helt befriat från kritik.

Uppenbart är att Sverige inte tänker stifta en speciell lag som innebär att de nazistiska brottslingarna kan lagföras även i Sverige. Om detta säger bland andra den berömda nazijägaren Efraim Zuroff att ”Sverige riskerar bli en tillflyktsort för nazistiska krigsförbrytare om brott begångna under andra världskriget inte utreds.”¹

Journalisten Bosse Schön föreslår därför att regeringen snarast bör tillsätta en sanningskommission som under de närmaste åren hör och dokumenterar de män och kvinnor som överlevt Förintelsen, samt de som i Sverige under denna tid arbetade för eller emot nazismen.²

I ett anförande vid Intoleranskonferensen i Stockholm 2001 föreslår statsminister Göran Persson att en grupp världsledande advokater skall få uppdraget att sammanställa erfarenheterna från alla rättsliga processer mot förintelseförnekare.³

Förslaget kritiserar bland annat av samhällsdebattören Ola Bruhner eftersom de processer som statsministern hänvisar till förutsätter lagar och att endast ett fåtal stater har lagar som kan appliceras på olika slags förintelseförnekelse, nämligen Belgien, Frankrike, Israel, Spanien, Tyskland och Österrike. Bruhner menar även att den svenska regeringen inte har tagit några initiativ ”för att den tilltänkta juristkommissionen skall få några svenska processer att studera”.⁴

---

¹ Schön, Bosse, Aftonbladet, s. 34, 2000-08-06.

² Schön, Bosse, Aftonbladet, s. 34, 2000-08-06.

³ Bruhner, Ola, Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, SvD, s. 30, 2001-02-18.

⁴ Bruhner, Ola, Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, SvD, s. 30, 2001-02-18.

2 Förord

För några år sedan deltog Estlands statspresident Lennart Meri som hedersgäst vid ett traditionsenligt veteranmöte för SS-soldater och nynazister söder om Narva. Sveriges statsminister Göran Persson har lovat Lennart Meri att under Sveriges ordförandeskap i EU (första halvåret 2001) göra vad som står i Sveriges makt för att hjälpa in Estland i EU. På frågan om det är så lämpligt med tanke på den estländske presidentens umgänge med de soldater som en gång förvandlade Estland till världens första judefria nation svarar Persson via sina medarbetare att detta är en ”estländsk inre angelägenhet”.⁵

Ovanstående stycke är hämtat ur en debattartikel i Aftonblandet från sommaren 2000. Journalisten Bosse Schön påminner oss alla i sin artikel om hur viktigt det är att vi inte glömmet vad som hänt så nära i vår moderna historia. Han uppmanar oss att inte bara tala om det som hände för mer än ett halvt sekel sedan, utan även om det som pågår just nu i vår absoluta närhet.

En sak är i alla fall säker - frågorna är lika aktuella nu som för 60 år sedan, framför allt med tanke på att både nazistbrottslingarna och deras ännu levande offer blir allt färre.

Anja Hemmestorp,
april 2001

---

⁵ Schön, Bosse, Aftonbladet, s. 34, 2000-08-06.

3 Förkortningar

RF	Regeringsformen
FN	Förenta Nationerna
CEIFO	Centrum för invandrarforskning
BRÅ	Brottsförebyggande rådet

4 Inledning

Dokumentärfilmaren och journalisten Bosse Schön skriver i förordet till sin bok *Svenskarna som stred för Hitler* att ”nu återstår bara sanningen” - sanningen om svenskarna som deltog i ett av världshistoriens värsta brott. Det var med denna bok i åtanke som mitt uppsatsämne tog form. Frågan jag ställde mig var om och i så fall hur Sverige egentligen arbetat för att få fram sanningen om vårt lands agerande under andra världskriget.

Jag blev även nyfiken på Statsminister Göran Perssons löfte att utreda möjligheterna för om vi i Sverige kan döma de åldrande svenska SS-soldaterna. Någon utredningen gjordes mig veterligen aldrig och diskussionen om Bosse Schöns avslöjanden tystnade bort. Medias och omvärldens uppmärksamhet riktades istället mot regeringens flera vällovliga initiativ för att förhindra att Förntelsens fador någonsin skulle falla i glömska. Sanningen om Sveriges agerande pratar man inte om.

I uppsatsen redogör jag för de initiativ som trots allt har tagits för att komma åt krigsförbrytarna från andra Världskriget - både internationellt i Förenta Nationerna och Europarådet, och i Sverige. Sverige som idag driver frågan om hågkomst, valde att ligga lågt när frågan om preskription av krigsbrott ställdes på sin spets i slutet av 60-talet.

En fråga man bör ställa är hur stor trovärdighet Sverige har när vi anordnar Förntelsekonferenser och Intoleranskonferenser, och samtidigt anser att det är en ”inre angelägenhet” när länder som Estland, se Förordet, inte gör någon hemlighet av sin förminskning av historiens värsta brott mot mänskligheten.

Tas dessa initiativ om upplysning istället för någonting annat, det vill säga istället för att genomföra en grundlig utredning om Sveriges agerande under och efter andra världskriget, eller utgör de konstitutionella hindren som finns mot lagstiftning ett tillräckligt och tillfredsställande skäl mot förändring av lagstiftningen? Vill Sverige genom sina initiativ de senaste åren göra upp med sin egen historia eller *bara* få omvärlden att rikta sin fokus mot andra länder?

Frågorna är många och besvärliga och min avsikt med denna uppsats är att försöka reda ut en del frågetecken och samtidigt underlätta för läsaren att bilda sig en egen uppfattning.

4.1 Metod

Uppsatsen inleds av en genomgång av den historiska bakgrunden till Sveriges konstitutionella förbud mot retroaktiv lagstiftning. Genomgången ska visa hur djupt rotad denna princip är i det svenska rättstänkandet.

Denna bakgrund är viktig för förståelsen av Sveriges resonemang i det internationella lagstiftningsarbetet för att hitta en lösning på problemet med att preskriptionstiderna för krigsbrotten och brotten mot mänskligheten som begicks under andra världskriget börjat gå ut.

Härefter går jag igenom de två internationella lagstiftningsförsök som under slutet av sextioalet och början av sjuttioalet genomfördes, först av medlemmarna i Förenta Nationerna och sedan av Europarådet.

Jag har bland annat studerat Förenta Nationernas Official records och gör i avsnitt 6.2 en noggrann genomgång av vad de olika medlemsstaterna sagt inför beslutet i generalförsamlingen om konventionen som förbjuder länderna att preskribera krigsbrott och brott mot mänskligheten, Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity. Jag vill med denna redogörelse visa vilka argument som medlemsländerna har använt, samt om det finns ytterligare skäl än de konstitutionella hinder som flera av staterna, däribland Sverige, anger, som stöd för sina ställningstaganden. Bland annat kan sådana skäl vara den historiska kontexten och det maktpolitiska läget vid denna tid.

En liknande, men mindre omfattande, analys görs av arbetet med Europakonventionen om förbud mot preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten, European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to Crimes Against Humanity and War Crimes, i kapitel 7. I avsnitt 7.2 gör jag en jämförelse mellan lydelseerna i de två konventionernas artiklar om retroaktiv lagstiftning och om innebörden av begreppen krigsbrott och brott mot mänskligheten.

Efter denna genomgång övergår jag till att i kapitel 8 och 9 granska den svenska debatten, både under tiden för det internationella lagstiftningsarbetet och dagens debatt. Med denna genomgång vill jag bland annat visa om de argument som de svenska representanterna vid de internationella lagstiftningsarbetena använt, stämde överens med ”hemmaopinionen”. Den redogörelse som jag gör av dagens debatt vill jag ska visa om argumenten är desamma då som nu och om Sverige har ändrat inställning nu när den maktpolitiska situationen i världen ser lite annorlunda ut, samt om arbetet med upplysning om Förintelsens fasor har politiska syften, internationellt och nationellt.

För att belysa den svenska debatten under slutet av sextioalet och i början av sjuttioalet har jag studerat en rapport som advokat Arvid Rudling skrivit i tidningen Arbetet efter att ha deltagit vid en internationell juristkonferens i Moskva.⁶ Jag har även studerat Wilhem Agrells böcker De omänskliga rättigheterna och Den rättsliga interventionen för att förstå hur bland annat den maktpolitiska situationen i världen kan ha haft inflytande på det internationella arbetet med mänskliga rättigheter.

För att belysa dagens debatt har jag bland annat studerat ett antal debattartiklar skrivna av journalisten Bosse Schön, riksdagsledamöterna Mikael Odenberg (m) och Eva Zetterberg (v) och samhällsdebattören Ola Bruhner. Deras debattartiklar kommenterar de insatser som den svenska regeringen gör för att informera om Förintelsen och för att motverka intolerans. Information om regeringens olika projekt kring Levande historia-satsningen har jag framför allt hämtat från regeringens hemsida på internet.

Uppsatsen avslutas med en diskussion om vilka slutsatser som kan dras av de olika initiativ som har och inte har tagits för att få reda på sanningen om Sveriges och svenskarnas agerande under och efter andra världskriget. Frågan om hur en upplysning av ungdomar kan ske kommenteras avslutningsvis, bland annat med hänvisning till Levande historia-satsningen och historikern Ulf Zanders uppsats Den slingrande vägen från Auschwitz.

---

⁶ Rudling, Arvid, Arbetet, s. 2, 1969-04-16.

5 Sverige och retroaktiv lagstiftning

För att förstå varför Sverige idag inte kan ställa svenskarna som stred för Hitler under andra världskriget till svars för sina handlingar, måste man studera en av de mest grundläggande principerna i vår konstitution. Principen är ”*nulla poena sine lege*” och kan översättas ”*inget straff utan lag*”.

I en rättsstat är det med hänsyn till rättssäkerheten viktigt att medborgarna, företagen och övriga juridiska personer kan bedöma rättsläget och de rättsliga effekterna av ett kommande handlande innan det genomförs. Av denna anledning måste betungande ändringar i efterhand i rättsreglerna undvikas.⁷ Det grundlagsskyddade förbudet mot retroaktiv straff- och skattelagstiftning innebär att straff eller annan brottspåföljd inte får åläggas en gärning som inte var kriminaliserad när den begicks. Inte heller får svårare brottspåföljd åläggas än den som gällde då.⁸

Utöver retroaktivitetsbestämmelserna inom straff- och skatterätten finns inga rättsliga begränsningar för lagstiftaren att göra lagstiftningen retroaktiv. I allmänhet har dock vissa principer följts. Strömholm menar bland annat i sin bok *Rätt, rättskällor och rättstillämpning* att behovet av ett utförligt ställningstagande till äldre reglers fortvarande giltighet i fråga om rättsförhållanden som tillkommit under dessa regler är särskilt framträdande på rättsområden som kännetecknas av långvariga rättsliga bindningar.⁹

Situationer då en ny lag eller en lagändring verkar retroaktivt kan vara mycket olika. Om lagändringen är positiv för den enskilde eller företaget så är den oftast ointressant ur rättssäkerhetssynpunkt. Problem uppstår först då lagstiftning i efterhand förbjuder ett handlande som var tillåtet när handlandet förtogs och retroaktivt ålägger den enskilde eller företaget betungande förpliktelser eller med tillbakaverkande kraft ingriper i ett bestående rättsförhållande på ett för rättssubjektet betungande sätt.¹⁰

Regeringsformen (RF) innehåller ett förbud mot retroaktiv lagstiftning inom straff- och skatterätten. I RF 2:10, första stycket, framgår att man inte kan straffas för sådan gärning som inte var straffbelagd när den begicks. Man får

---

⁷ Bernitz, *Retroaktiv lagstiftning i europaperspektiv – om betydelsen av allmänna rättsgrundsatser*, Festskrift till Stig Strömholm, del 1, 1997 s. 131.

⁸ Holmberg, Stjernquist, *Vår författning*, nionde upplagan, s 63.

⁹ Strömholm, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*. En lärobok i allmän rättslära, 5 uppl. 1996 s 349 f.

¹⁰ Bernitz, s 134.

inte heller ålägga svårare brottspåföljd än vad som då var föreskriven. Ett förbud mot retroaktiv strafflagstiftning finns även i Europakonventionen om mänskliga fri- och rättigheter (art. 7.1).¹¹

Article 7.1

1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.¹²

I detta sammanhang bör även nämnas att RF 2:11 första stycket innehåller ett förbud mot inrättande av särskild domstol för redan begången handling eller för viss tvist eller visst mål.¹³

Däremot framgår det av 5 § i Brottsbalkens promulgationslag att ny strafflagstiftning skall tillämpas retroaktivt om den medför positiva effekter för den enskilde. Exempel på detta är strafffrihet eller lindrigare straff. Från denna huvudregel undantas handling som varit straffbelagd inom viss tid på grund av då rådande särskilda förhållanden.¹⁴

RF 2:10 får inte tolkas e contrario, men hur långt retroaktivitetsförbudet är tillämpligt analogiskt är däremot osäkert.¹⁵

Ulf Bernitz har sammanfattat det svenska rättsläget som sådant att ”ny lagstiftning normalt inte givits retroaktiv verkan till enskilds nackdel men att man varit öppen för att i vissa hänseenden kunna ge lagstiftning sådan effekt om det funnits särskilda skäl som ansetts påkalla detta”. Enligt Bernitz borde detta kunna karakteriseras som ett relativt förbud mot retroaktiv lagstiftning. Argument för att låta ny lagstiftning tillämpas på äldre förhållanden skall relateras till argumenten mot detta. Bernitz vill dock understryka rättslägets osäkerhet.¹⁶

Vid ett antal tillfällen har ett mer allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning diskuterats av statsmakterna.¹⁷ När man vid sådana tillfällen har tagit avstånd från ett förbud har man bland annat sagt att det är omöjligt att i grundlagstexten

---

¹¹ Bernitz, s 134 f.

¹² Melander, G, Alfredsson, G, The Raoul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments, s. 84.

¹³ Strömholm, s 348.

¹⁴ Exempel på sådana särskilda förhållanden är straffsanktionerade ransoneringsbestämmelser, Bernitz, s 135.

¹⁵ Bernitz, s 136.

¹⁶ Bernitz, s 138 f.

¹⁷ Bland annat har frågan diskuterats i SOU 1975:75 s 158, 436 och i prop 1975/76:209 s 125 f, jfr s 259 ff.

ange förutsättningarna för de avsteg från förbudet som är nödvändiga. Man har även argumenterat att det är svårt att avgöra vad som menas med retroaktivitet.¹⁸

Nedan kommer att redogöras för internationella diskussioner då frågan om retroaktiv lagstiftning ställts på sin spets på grund av omständigheter som inte gått att förutse av författarna till den svenska konstitutionen. I detta fall andra världskrigets grymheter. Sverige har i dessa sammanhang angivit sitt konstitutionella förbud mot retroaktiv lagstiftning som huvudargument mot att kunna ställa sig bakom internationell lagstiftning om icke-preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten.

---

¹⁸ Holmberg, Stjernquist, Vår författning, nionde upplagan, s 64.

6 Förenta nationernas konvention om bestraffning av krigsförbrytare och personer som begått brott mot mänskligheten

6.1 Bakgrund

Frågan om att i internationell lagstiftning förbjuda preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten kom upp på FN:s agenda i samband med att preskriptionstiderna började gå ut för de brott som begåtts under andra världskriget. I flera länder preskriberades denna typ av brott på samma sätt som ordinära brott och därför ville generalförsamlingen genom en konvention befästa att det inom den internationella rätten inte fanns någon preskriptionstid för denna typ av brott. Man ville dessutom säkerställa denna princip universella tillämpning.¹⁹

Tredje utskottet diskuterade ett utkast till konvention, men kunde inte göra fullständiga överväganden. Därför skickades utkastet på remiss till medlemsstaterna (resolution 2338 (XXII)).²⁰

På förslag av tredje utskottet (A/7342) antog FN:s generalförsamling den 26 november 1968 resolutionen om icke-preskription av krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Syftet med resolution 2391 (XXIII) var att effektivt kunna bestraffa krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten samt att kunna förebygga nya sådana brott och därmed främja internationell fred och säkerhet.

Kommissionen för Mänskliga rättigheter diskuterade frågan om bestraffning av krigsbrottslingar och personer som begått brott mot mänskligheten vid sin tjugoförsta och tjuogoandra session. Vid Generalförsamlingens tjuogoandra session tillsattes en arbetsgrupp bestående av både tredje och sjätte utskotten för att förbereda ett utkast till konventionen.

---

¹⁹ Aktstycken utgivna av Kungliga Utrikesdepartementet, Ny serie 1:A:17, Förenta Nationernas Generalförsamlings femte brådskande extra möte och tjuogoandra möte, New York 1967, Stockholm 1968, s 207 f.

²⁰ Official records, A.a., s 1.

Vid sin tjugotredje session tillsattes en arbetsgrupp för att preliminärt titta på artiklar till en sådan konvention om icke-preskription för krigsbrott och brott mot mänskligheten.²¹

6.2 Artiklarna

Konventionens artikel 1. definierar de brott för vilka ingen preskription ska gälla. Denna artikel är konventionens huvudpunkt och det är också kring denna som diskussionerna i generalförsamlingen framför allt fördes. Vad de olika medlemsstaterna hade för uppfattning beskrivs närmare nedan under avsnitt 6.2.2.

Enligt artikel 1. skall ingen preskription gälla för följande brottskategorier, oavsett när brotten begåtts:

- a) krigsförbrytelser som de definierats i Nürnbergstadgan från 1945, och då särskilt de ”svåra överträdelser” som uppräknas i 1949 års Genèvekonventioner angående skydd för krigets offer.
- b) brott mot mänskligheten, begångna i krig eller i fredstid, som de definierats i Nürnbergstadgan från 1945, vidare fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation och omänskliga yttringar av apartheidpolitiken och folk mord jämlikt 1948 års konvention, även om dessa handlingar inte utgör brott mot den interna lagstiftningen i det land där de begåtts.²²

Konventionens bestämmelser avser företrädare för statliga myndigheter och privatpersoner, vilka som gärningsmän eller medbrottslingar, tagit del i eller uppviglat till brottet, vare sig det slutförts eller ej, och även företrädare för staten som tolererat brottets begående (artikel 2.).²³

Artikel 3. ålägger konventionsstaterna att vidta alla erforderliga åtgärder för att i enlighet med internationell rätt utlämna de i artikel 2. nämnda personerna.

Artikel 4. förbinder konventionsstaterna att upphäva eventuella förbud i inhemsk lag mot preskription av brotten som beskrivits i artiklarna 1. och 2.

Enligt artikel 5. skall konventionen stå öppen för underskrift fram till den 31 december 1969 och artiklarna 6. till 11. rör formaliteterna kring ratifikation, anslutning och ikraftträdande.²⁴

---

²¹ Official records, 1727th plenary meeting, 26 november 1968, ärende 55, s 1.

²² SÖ 1953:14 17.

²³ Ny serie, A. a., s 210.

²⁴ Ny serie, A. a., s 208, 210 f.

6.2.1 Utvidgning av begreppet krigsbrott

Förslaget till brottskategorier som räknas upp i artikel 1. i FN-konventionen orsakade vid behandlingen i Generalförsamlingen protester från flera medlemsstater. De anklagade författarna för att utvidga den av världssamfundet accepterade betydelsen av begreppet krigsbrott. De brott som ansågs strida mot gängse mening var fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation och omänskliga yttringar av apartheidpolitiken.

6.2.2 Omröstningsresultatet vid tjugotredje generalförsamling.

Vid FN:s tjugotredje Generalförsamling den 26 november 1968 lämnade det tredje utskottet (A/7342) sin rapport i frågan för yttranden och beslut.

Flera av medlemsstaterna ville avge röstförklaringar inför generalförsamlingen, både före och efter omröstningen. Nio av delegationerna ville ge en förklaring till sin röst före omröstningen. Dessa nio var Belgien, Polen, Honduras, Cuba, Nederländerna, Bulgarien, Storbritannien, El Salvador och Frankrike.²⁵

Nedan följer kortare sammanfattningar av dessa delegationers kommentarer till förslaget till konventionstext.

Belgiens representant Mr. De Gaiffier d'Hestroy meddelade att hans delegation ämnade avstå från att delta i beslutet. Han påpekade först vikten av att en sådan konvention tillkommer och att hans land lidit alldeles för mycket under nazisternas ockupation för att inte vilja se de skyldiga få de straff de förtjänar.

Han påpekade dock vidare att utkastet till konventionen inte lever upp till Belgiens krav på en universellt gällande konvention. Detta på grund av att utkastet inte tar hänsyn till vissa grundläggande rättsliga principer som Belgiens och många andra länders författning erkänner, det vill säga förbudet mot retroaktiv lagstiftning (nulla poena sine lege).

Mr De Gaiffier d'Hestroy avslutade med att säga att Belgien på grund av de fasansfulla brott som ligger bakom konventionens tillkomst, hade kunnat ställa sig bakom konventionen och undanta sådana brott som inte redan blivit preskriberade enligt Belgisk lag, men aldrig sådana brott där preskription redan infallit.²⁶

---

²⁵ Official records, A.a., s 2 ff.

²⁶ Official records, A.a., s 2.

Polen som var det land som tagit initiativ till konventionen valde naturligtvis att rösta till förmån för utkastet till konventionen.

Polens representant Mr. Resich menade att bestraffningen av dem som är skyldiga till brotten begångna under andra världskriget är en fråga både om rättvisa och om att skydda mänskligheten från en upprepning av grymheterna. Han menade vidare att det är med detta i åtanke som Polen och andra socialistiska länder, samt Frankrike, har anpassat sina författningar så att de kan bifalla utkastet till konventionen.

Mr. Resich påtalade vidare att principen om icke-preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten är en så grundläggande princip för världssordningen att alla länder bör anpassa sina interna lagstiftningar i enlighet med den.

Han avslutade sitt yttrande med att påpeka att principen redan fått sitt tysta erkännande i internationell rätt och att ett erkännande av utkastet till konventionen därför inte kan bryta mot retroaktivitetsförbudet i olika länders författningar. Han hänvisade här till den status som det franska parlamentet hade gett principen. Där sa man att krigsbrott är *ex natura* och därför inte kan vara föremål för preskription.²⁷

Honduras valde att rösta mot förslaget till konvention. Mrs. De Bromley menade att om Honduras skulle bifalla konventionen så skulle de samtidigt bryta mot andra internationella överenskommelser om avvisning och asyl. Hon påpekade vidare att Honduras författning innehåller förbud mot retroaktiv lagstiftning, utom i de fall där det är till den tilltalades förmån.

Avslutningsvis anförde hon att konventionen handlade om hämnd och hämnd har aldrig varit mänskligheten till gagn då det bara föder mer hat.²⁸

Nederländerna valde att avstå från att delta i beslutet om konventionen. Mr. Middelburg påtalade dock sitt lands positiva inställning till konventionens avsikter och informerade Generalförsamlingen om att den Nederländska regeringen hade för avsikt att förslå ett förbud mot preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten för landets lagstiftande församling.

Vidare påminde han Generalförsamlingen om Nederländernas starka juridiska reservationer mot konventionstexten. Bland annat menade Mr. Middelburg att artikel 1. var mycket vidare i sin betydelse än konventionens ursprungliga avsikt. Konventionstexten är alltså inte tillräckligt precis.²⁹

---

²⁷ Official records, A. a., s 2 f.

²⁸ Official records, A. a., s 3.

²⁹ Official records, A. a., s 4.

Bulgarien valde liksom Polen och Cuba att rösta till förmån för konventionen. Mr. Bahnev anförde liksom Polen att principen om att krigsbrott och brott mot mänskligheten inte kan preskriberas redan existerar i internationell rätt. Inga av de deklarationer och konventioner som behandlar brotten tillåter tidsgränser för bestraffningen.

Han anförde vidare att det behövs en konvention som särskilt fastställer den redan etablerade principen eftersom det för några år sedan fluktuerat försök runt om i världen att analogiskt åberopa olika länders preskriptionslagar för vanliga brott för de brott som begåtts av Nazismen. Här hänvisade Mr. Bahnev särskilt till Västtyskland som vid den tiden fortfarande använde sig av preskriptionstiderna i sin brottsbalk från år 1871.³⁰

Storbritannien valde att rösta mot förslaget till konvention. Lady Gaitskell menade att det var just denna typ av hala dokument som man bör akta sig för eftersom de kan leda till att en individ på grund av godtyckliga beslut av ”vissa” regimer åtalas.

Hon kritiserade vidare det faktum att förslaget till konvention inte lämnar något utrymme för de stater som på grund av sina kriminallagar får problem med principen om icke-retroaktivitet. Hon påtalade dock att Storbritannien inte har några problem med att åtala krigsbrottslingar.

Hon kritiserade liksom Nederländerna även artikel 1. för att den var alltför oprecis. Hon hade hellre sett att artikel 1. begränsades till att gälla grova krigsbrott.

Lady Gaitskell underströk att Storbritannien skulle välkomna att principen om icke-preskription fördes in i den internationella rätten och att hennes land inte skulle ha några problem att skriva under en konvention designad för att göra just detta, men att försöket att omdefiniera ”krigsbrott” i artikel 1. skapar problem. Lydelsen i artikel 1. stämmer inte överens med reglerna (charter) för den internationella domstolen i Nürnberg och Röda korsets konvention från 1949.

Avslutningsvis påpekade hon även att artikel 3 i konventionen fått ett mycket svagt stöd i tredje utskottet.³¹

Frankrike valde att avstå från att delta i beslutet. Mr. Paolini anförde att Frankrike länge varit för att principen om icke-preskription för krigsbrott och brott mot mänskligheten införs i den internationella rätten. Av olika anledningar kunde Frankrike inte rösta för konventionen. Det huvudsakliga skälet var att

---

³⁰ Official records, A. a., s 4 f.

³¹ Official records, A. a., s 5 f.

flera formuleringar är alldeles för vaga, vissa har till och med aldrig tidigare definierats i internationell lag.³²

Kuba valde att rösta för utkastet till konventionen, dock utan några vidare kommentarer om retroaktiv lagstiftning. Cubas representant, Mr. Alvarez Tabi'o, var mer intresserad av vad som omfattades av termen krigsbrott.³³

El Salvador valde att rösta mot förslaget till konvention av juridiska och moraliska skäl.³⁴

6.2.2.1 Omröstningsresultatet

Efter dessa yttranden inför ställningstagandet till konventionen genomfördes omröstningen. Resolutionen antogs med röstsiffrorna, 58 för, 7 mot och 36 som avstått.

Följande länder röstade för: Algeriet, Bulgarien, Burma, Boeloryska Socialistiska Sovjetrepubliken, Centralafrikanska republiken, Ceylon, Tchad, Chile, Kina, Kuba, Cypern, Tjeckoslovakien, Dahomey, Etiopien, Gabon, Ghana, Guinea, Ungern, Indien, Indonesien, Iran, Irak, Israel, Elfenbenskusten, Kenya, Kuwait, Libanon, Liberia, Libyen, Malaysien, Maldiverna, Mauritansen, Mexiko, Mongoliet, Marocko, Nepal, Niger, Nigeria, Pakistan, Filipinerna, Polen, Rumänien, Rwanda, Saudi Arabien, Senegal, Singapore, Södra Yemen, Sudan, Syrien, Togo, Tunisien, Ukrainas Socialistiska Sovjetrepublik, Sovjetunionen, Förenade Arabemiraten, Tanzania, Övre Volta, Jugoslavien och Zambia. Följande länder röstade mot: Australien, El Salvador, Honduras, Portugal, Sydafrika, Storbritannien, Nordirland, USA.

Följande länder valde att avstå: Afghanistan, Argentina, Österrike, Belgien, Bolivia, Brasilien, Kanada, Colombia, Costa Rica, Danmark, Ecuador, Finland, Frankrike, Grekland, Guatemala, Guyana, Haiti, Island, Irland, Italien, Jamaica, Japan, Laos, Luxemburg, Nederländerna, Nya Zeeland, Nicaragua, Norge, Panama, Peru, Spanien, Sverige, Thailand, Turkiet, Uruguay och Venezuela³⁵.

Efter omröstningen lämnas utrymme för ytterligare röstförklaringar. Norge, Israel, Jugoslavien, Ungern, Mexico, USA, Australien, Sovjetunionen, Sverige, Italien, Turkiet, Sydafrika, Chile, Japan, Danmark, Portugal, Österrike, Förenade Arabemiraten och Haiti valde att förklara sina ställningstagande i efterhand.

---

³² Official records, A. a., s 6.

³³ Official records, A. a., s 3 f.

³⁴ Official records, A. a., s 6.

³⁵ Official records, A.a., s 6.

Nedan följer kortare sammanfattningar av dessa staters yttranden.

Norges representant Mr. Hambro påpekade att Norge inte kunde rösta för konventionen på grund av sitt inhemska förbud mot retroaktiv strafflagstiftning. Denna princip är så viktig för Norge att den till och med finns inskriven i grundlagen som en grundläggande regel till skydd för de mänskliga rättigheterna.

Principen innebär att ingen kan dömas för en handling som inte var straffbar när den begicks. Även om Norge inför en lag om icke-preskription så kan ingen vars preskriptionstid gått ut dömas i efterhand. Hade konventionen haft för avsikt att endast påföra icke-preskriptionsprincipen på brott där preskriptionstiden ännu inte gått ut, hade Norge kunnat ge sitt stöd åt texten.³⁶

Israels representant, Mr. Rosenne, välkomnade konventionen och har alltid ansett att icke-preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten varit en etablerad del av den internationella rätten.

Israel anser att ett internationellt samarbete i frågan är särskilt viktigt och angeläget eftersom man under de senaste månaderna funnit hitintills okänd dokumentation som gjort bevisning tillgänglig för flera framtida åtal. Man hoppas att konventionen kan träda i kraft snarast så att krigsbrottslingar som sökt sin tillflykt till andra länder kan utlämnas och åtalas.³⁷

Mexiko röstade för konventionen trots att landet i sin interna lagstiftning både förbjuder retroaktiv strafflagstiftning samt har principen om preskriptionstider inskriven i konstitutionen. Mr. Sorilla förklarade att Mexikos ställningstagande har sitt ursprung i att man anser att brotten som begåtts under andra världskriget är så enorma och gränsöverskridande att de måste få särskild behandling.

Mr. Sorilla underströk dock att det faktum att Mexiko röstade för konventionen inte på något sätt förbinder landets regering att skriva under resolutionen.³⁸

USA:s representant, Mrs. Picker, framförde den hårdaste kritiken mot beslutet att anta konventionen. Hon beklagade bland annat att texten i förslaget som lagts fram av det tredje utskottet var så oacceptabelt att hennes land inte kunnat ställa sig bakom den.

---

³⁶ Official records, A. a., s 7.

³⁷ Official records, A. a., s 7.

³⁸ Ett tydligt krav från Mexikos sida var att en majoritet av medlemsstaterna skulle skriva under för att garantera att målen med konventionen skulle uppfyllas, Official records, A. a., s 8 f.

Hon menar vidare att de ursprungliga avsikterna med konventionen, var att klargöra att det inom den internationella rätten inte finns några preskriptionstider för krigsbrott och brott mot mänskligheten, samt att etablera en ny regel som tvingar de stater som skriver under konventionen att vidta nödvändiga åtgärder för att anpassa den inhemska lagstiftningen efter konventionens lydelse.

Mrs. Picker hade hoppats att konventionen skulle ha begränsats till dessa två punkter så att så många länders regeringar som möjligt kan respektera texten i sin helhet.

Vidare beklagar Mrs. Picker djupt att man försöker använda konventionen som ett verktyg att omdefiniera vad "brott mot mänskligheten" är. Detta utan att ta hjälp av jurister kunniga i internationell rätt.

Vad gäller retroaktivitetsaspekten ansluter sig USA till den lösning som presenterats av Norges representant.

Mrs. Picker avslutar sitt inlägg med att meddela att USA inte kommer att betrakta konventionen som en del av den internationella rätten, framför allt med tanke på det lilla antalet medlemsstater som valt att rösta för dess lydelse.³⁹

Sovjetunionen som röstade för konventionen är odelat positiv till både syfte och innehåll. Den enda kritiken som framfördes av representanten Mrs. Tairova är att konventionen inte kommer att vara öppen för signering av stater som inte är medlemmar i FN.

Mrs. Tairova avslutar med att tacka Polen för att ha initierat konventionen.⁴⁰

Jugoslavien som röstade för konventionen beklagade att så många undkommit rättsskipning för sina brott under andra världskriget, men underströk att sökandet efter rättvisa i dessa fall inte hade något med hämndlystnad att göra.⁴¹

Ungern som röstade för konventionen passar genom sin representant, Mr. Gyarmati, på att kritisera Västtyskland för dess oförmåga att kompensera offren för Nazisternas synder. Han menade här bland annat att BEG (Bundesentschädigungsgesetz) förbjuder kompensation till offer i stater med vilka Västtyskland inte har några diplomatiska kontakter⁴².

---

³⁹ Official records, A. a., s 9 f.

⁴⁰ Official records, A. a., s 10 f.

⁴¹ Official records, A. a., s 7 f.

⁴² År 1961 ansågs denna lag strida mot den västtyska konstitutionen, men den ersattes av en annan lag 1965 (BrüG, Bundesrückerstattungsgesetz) som innebär att ingen kompensation skall utgå till personer som bor i stater som Västtyskland inte har några diplomatiska relationer till den dag då äskandet bedöms, Official records, A. a., s 8.

Australien ansåg det olämpligt att ändra på brottskategorierna och utvidga deras omfattning.⁴³

Italiens representant, Miss Cao-Pinna, förklarade varför Italien valt att avstå från beslutet med att alla brott som medför livstid i fängelse inte har några preskriptionstider enligt italiensk strafflag, men eftersom principen om icke-retroaktivitet är en grundläggande princip i italiensk konstitution så kunde inte Italien acceptera att konventionen genom att utvidga begreppen krigsbrott och brott mot mänskligheten, även skall appliceras på brott som redan preskriberats.⁴⁴

Sydafrikas representant, Mr. Botha, förklarade sitt lands negativa ställningstagande genom att hänvisa till den del av konventionstexten som beskriver apartheidsystemet som ett brott mot mänskligheten. Han menade bland annat att konventionen var ett politiskt instrument och att man inte endast kan peka ut ett politiskt system i en internationell konvention och inte nämna de övriga ismer som genom historien har orsakat mänskligt lidande.⁴⁵

På grund av sitt konstitutionella förbud mot retroaktiv lagstiftning lät Chiles representant, Mr. Artaza, meddela att delegationen, trots att de bifallit konventionen, tänkte reservera sig till förmån för att konventionen endast skall gälla för brott begångna efter det att Chile har ratificerat texten.⁴⁶

Japans representant, Mrs. Ogata, lät meddela landets två skäl till att avstå från att delta i beslutet. För det första strider retroaktivitetsprincipen mot den japanska konstitutionen och för det andra ansåg delegationen att förbud mot preskription endast är acceptabelt för ”grova” brott. Brottbeskrivningarna i konventionstexten var helt enkelt för allmänna.⁴⁷

Danmark och Österrike avstod från att delta i beslutet bland annat på grund av förbuden mot retroaktiv lagstiftning i dansk respektive österrikisk lag. Portugal valde av samma skäl att rösta nej till förslaget.⁴⁸

Haitis delegation valde att avstå från att delta i beslutet på grund av att de inte anser att man kan döma människor som inte haft något annat val än att försvara sitt land i krig. Representanten Mr. Antoine menade vidare att det var kriget som sådant som var det grävsta brottet, inte personerna som lytt sina överordnade för mer än tjugofem år sedan.⁴⁹

---

⁴³ Official records, A. a., s 10.

⁴⁴ Official records, A. a., s 11.

⁴⁵ Official records, A. a., s 12.

⁴⁶ Official records, A. a., s 12.

⁴⁷ Official records, A. a., s 12.

⁴⁸ Official records, A. a., s 12 f.

⁴⁹ Official records, A. a., s 13 f.

Sveriges kommentarer kring konventionen kommer att behandlas särskilt nedan i avsnitt 6.3.

6.2.3 Kommentarer och slutsatser

Det går att sammanfatta medlemsstaternas ställningstaganden i fyra huvudsakliga punkter.

1. De flesta staterna ansåg att initiativet och syftet med konventionen var hedersvärt.
2. Öststaterna som stod bakom initierandet var tillsammans med flera arabstater för förslaget till konvention.
3. Majoriteten av väststaterna, samt de sydamerikanska staterna, var kritiska till att texten inte gav några möjligheter för de stater vars konstitution förbjöd retroaktiv lagstiftning.
4. De anglosaxiska staterna hade inget konstitutionellt hinder för att skriva under konventionen, men ansåg att alltför få stater hade möjlighet att ställa sig bakom texten, vilket skapade tveksamhet kring om konventionen kunde anses få statusen ”gällande internationell rätt”.

Frågan om retroaktiv lagstiftning hade varit aktuell redan under Nürnbergtribunalen, då den kommit upp på segrarmakternas bord. Kritikerna till krigsförbrytartribunalerna i Nürnberg och Tokyo menade att man dömde för brott som inte var brott när de begicks och därmed tillämpade nya lagar retroaktivt. Wilhelm Agrell och Jesus Alcalá menar i sin bok *Den rättsliga interventionen* att denna kritik byggde på ett missförstånd. Brotten mot freden och brott mot mänskligheten erkändes i och för sig som internationella förbrytelser just inför Nürnberggrättegångarna, men Agrell och Alcalá menar att detta inte bevisar att tribunalen bröt mot legalitetsprincipen. Brotten fanns kanske inte under andra världskriget, men om man funderar på vad brott mot mänskligheten egentligen innebär så är det enligt Agrell och Alcalá uppenbart att morderna, deportationerna, utrotningen, förslavningen, tortyren, förföljelsen och våldtäkterna som begicks under nazisternas härjningar var kriminella redan före Nürnberg.⁵⁰

Det var framför allt formuleringen i artikel 1. att ingen preskription får gälla brott ”oavsett när de begåtts” som stoppade de nationer som har ett retroaktivitetsförbud inskrivet i sin inhemska konstitution. Flera länder kritiserade det faktum att ingen hänsyn hade tagits till dessa stater, vid framarbetandet av konventionstexten. Detta omöjliggjorde därmed också ett bredare stöd för konventionen.

---

⁵⁰ Agrell, W och Alcalá, J, *Den rättsliga interventionen*, s. 63 f.

För att få igenom denna formulering hade de gamla öststaterna, på grund av sitt alltför låga röstunderlag, varit tvungna att ta hjälp av de afroasiatiska staterna och därmed även rösta för deras krav på att få in apartheid i texten. Texten utvidgades ytterligare på grund av ett krav från arabiskt håll att utvidga ”brott mot mänskligheten” med att även gälla ”fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation.”⁵¹ Denna utvidgade lydelse i artikel 1. b) ansågs av flera av motståndarna vara alldeles för politiskt färgad och inte framarbetad av kunniga jurister.

Till sitt försvar angav här de stater som valt att bifalla konventionens lydelse att det redan var allmänt vedertaget inom den internationella rätten att någon preskription inte finns för de i konventionen nämnda brotten, vilket om man skall tro Agrell och Alcalá också stämmer. Därför skulle det inte heller vara fråga om någon ”nyhet” för de protesterande staterna. Dessutom skulle dessa brott anses som så pass grova och allvarliga att det, trots förbud i den inhemska lagstiftningen, mycket väl kunde göras ett avsteg från principen om icke-retroaktivitet i just dessa fall.

Utöver frågan om retroaktivitet kunde stora skiljelinjer skönjas i frågan om huruvida konventionstexten endast borde appliceras på grova krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten eller även på mindre grova förseelser. Motståndarna menade att det inte fanns någon anledning att frånga den definition som finns i Nürnbergstadgan och folkmordskonventionen från 1948.⁵²

Tydligt var alltså att världen delades i ett östligt och ett västligt block. Wilhelm Agrell menar även att definitionerna i FN:s Folkmordskonvention från 1948, inte bara återspeglar erfarenheterna från andra världskriget, utan även det maktpolitiska förhållandet under efterkrigstiden. Till exempel omfattas inte politiska grupper eller samhällsklasser av Folkmordskonventionen. Det var ju dessa två grupper som Stalinregimens massmord avsåg. Det är således inte svårt att dra slutsatsen att västmakternas svaga stöd för konventionen om icke-preskription hade mer med det kalla kriget att göra än innehållet i själva konventionen. Idag, efter kalla krigets slut, hade det förmodligen inte varit omöjligt att förhandla bort det omtvistade nämmandet av Apartheid i konventionens inledning, för den goda sakens skull.

Var det så att FN blev en bricka i spelet mellan öst och väst i kalla krigets kölvatten? Var det så att det maktpolitiska förhållandet mellan segermakterna oimintetgjorde chansen att ta ett gemensamt grepp för att ställa de gamla nazistförbrytarna till svars en gång för alla?⁵³

---

⁵¹ Ny serie 1:A:17, A. a., s 209 f.

⁵² Ny serie 1:A:17, A. a., s 209 f.

⁵³ Agrell, W, De omänskliga rättigheterna, s. 101.

6.2.4 Efter tjugotredje generalförsamlingen 1968

I samband med att forna Sovjetunionen antog FN-konventionen avhölls en fyra dagar lång juristkongress i Moskva. De största delegationerna kom från de socialistiska stater som drabbats av Hitlers ockupation. De flesta deltagarna kom dock från olika organisationer som på olika sätt utövat motstånd mot eller drabbats av nazismen.

Under konferensen betonades bland annat risken för att de stater som inte anslöt sig till konventionen skulle drabbas av många besök från folkrättsbrottslingar. Sverige var en av de stater som drabbades av anklagelser om att ge möjlighet för krigsbrottslingar att få asyl i Sverige. Den svenske representanten (okänd) försvarade sig med orden: ”Det är riktigt att Sverige under det förberedande kommittéarbetet på FN-konventionen ställt sig avböjande att i efterhand upphäva en preskription som redan tillförsäkrat vederbörande straffrihet, eftersom ett sådan upphävande skulle ge vår strafflag tillbakaverkande kraft.”⁵⁴

Konferensen avslutades med en appell som fördömde krigsförbrytelser och en uppmantran om en fortsatt kamp mot att de nazistiska gärningsmännen på olika håll i världen kan undgå bestraffning. Alla deltagande jurister vid konferensen enades om yttrandet.⁵⁵

6.3 Sverige och FN:s konvention

Sverige har som ovan angivits inte ansett sig kunna skriva under konventionen om icke-preskription. Främsta skälet var konventionens lydelse i artikel 1. där de signerande staterna åläggs att anpassa sin inhemska lagstiftning på så sätt att brott enligt konventionen inte skall kunna preskriberas. Även brott som redan preskriberas skall enligt konventionen falla under denna icke-preskriptionsprincip. Liksom i flertalet västerländska stater strider artikeln mot konstitutionen.

---

⁵⁴ Rudling, Arvid, advokat, Brottet som inte får glömmas, Arbetet, s. 2, 16 april 1969.

⁵⁵ Rudling, Arvid, advokat, Brottet som inte får glömmas, Arbetet, s. 2, 16 april 1969.

Den svenska delegationen avstod från att delta i omröstningen om förslaget till konventionstext. Nedan följer en sammanfattning av den svenska delegationens representant, Mr. Wahlunds röstförklaring, fritt översatt från engelska.⁵⁶

Mr. Wahlund förklarade kortfattat skälen inför generalförsamlingen. Han anförde att det i Sverige finns preskriptionstider för alla brott, både för grova och mindre grova brott. Detta gäller alltså även för brott som enligt internationell rätt inte kan preskriberas.

Mr. Wahlund påpekade att preskriptionstider har varit en etablerad del av svensk strafflag i mer än 150 år. Detta är alltså djupt förankrat i svenskt rättsmedvetande. Det enda som skulle kunna undantas från denna princip skulle vara ett tydligt definierat brott av osedvanligt grov karaktär. Konventionstexten är således inte tillfredsställande i denna grundläggande aspekt.

Mr. Wahlund kritiserar även det faktum att konventionen inte innebär ett skydd mot retroaktiv lagföring av redan preskriberade brott. Han påminde generalförsamlingen om att den svenska delegationen redan i tredje sociala kommittén hade stöttat det norska förslaget om att undanta de brottsliga handlingar som redan hade preskriberats⁵⁷. Därför är konventionen omöjlig för Sverige att stödja även av skälet att den strider mot det svenska förbudet mot retroaktiv lagstiftning.⁵⁸

---

⁵⁶ Ny serie, 1:A:17, s 176 f.

⁵⁷ Den svenske riksdagsmannen T. Bengtsson hade här förklarat att Sverige avsett att stötta det norska förslaget, trots att Sverige i en röstförklaring från 1967 (Ny serie, 1:A:17, s 176 f.) fastslagit att den svenska linjen framöver skulle vara att avstå från alla omröstningar kring konventionsförslaget. Det norska förslaget innebar en så viktig principfråga, med räckvidd utanför konventionens ram, att det skulle vara omöjligt för Sverige att inte delta i beslutet, Ny serie, A. a., s 211.

⁵⁸ Official records, A. a., s 11.

7 Europakonventionen om bestraffning av krigsförbrytare och personer som begått brott mot mänskligheten

7.1 Bakgrund

Bara några år efter framarbetandet av FN-konventionen lade Europarådet fram ett nytt förslag till konvention.

European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to Crimes against Humanity and War Crimes (nedan kallad Europakonventionen) öppnades för undertecknande den 25 januari 1974 i Strasbourg. Konventionen slår fast att möjligheten att åtala och straffa dem som begått brott mot mänskligheten och de som grovt har brutit mot krigets lagar och sedvänjor inte får begränsas.

I de inledande meningarna ger Europarådet följande avsiktsförklaring till konventionen.

Med tanke på nödvändigheten att slå vakt om människovärdet i krigstid och i fredstid;

Med tanke på att brott mot mänskligheten och de mest allvarliga brotten mot krigets lagar och sedvänjor medför ett allvarligt ingrepp på människovärdet;

Med anledning av att försäkra att bestraffning av dessa brott inte hindras av preskriptionstider vad gäller åtal eller verkställande av bestraffning;

Med tanke på det grundläggande intresset att driva en gemensam kriminalpolicy på detta område, är målet för Europarådet att uppnå medlemmarnas enande;⁵⁹

---

⁵⁹ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga B.

7.2 Europakonventionen och FN-konventionen – en jämförelse

Formuleringarna i flera av FN-konventionens artiklar kritiserades av flera medlemsstater för att skapa vidgade betydelser för vedertagna begrepp som krigsbrott och brott mot mänskligheten. En jämförelse mellan Europakonventionens artiklar och FN-konventionen ger en bild av hur Europarådet tagit intryck av kritiken från FN:s tjugotredje Generalförsamling.

De för jämförelsen intressanta artiklarna är de som i Europakonventionen motsvarar de i FN-konventionen omdebatterade artiklarna om retroaktiv lagstiftning, samt artiklarna som beskriver vad som är krigsbrott och brott mot mänskligheten.

7.2.1.1 Retroaktiv lagstiftning – en jämförelse

Artikel 2 i Europakonventionen har följande lydelse.

1. Denna konvention gäller brott begångna efter det att konventionen vunnit laga kraft med hänsyn tagen till den berörda kontraktsstaten.
2. Den gäller även sådana brott som begåtts före det att konventionen vunnit laga kraft i de fall då preskriptionstiden inte hade gått ut vid tiden för brottet.⁶⁰

Motsvarande artikel (artikel 4) i FN-konventionen har följande lydelse.

Kontraktsstaterna åtar sig att, med hänsyn till sina respektive konstitutionella processer, ta till de lagstiftningstekniska eller övriga nödvändiga åtgärder som krävs för att försäkra att preskriptionstider eller andra begränsningar inte skall gälla åtal och bestraffning av de brott som beskrivs i artikel 1 och 2 i konventionen, och om sådana begränsningar finns så skall dessa avskaffas.⁶¹

Det finns en uppenbar skillnad mellan de två lydelseerna. Europakonventionen medger till skillnad från FN-konventionen skillnader i kontraktsstaternas konstitutioner. Icke-preskription enligt Europakonventionen gäller inte brott vars preskriptionstid har gått ut om kontraktsstatens konstitution förbjuder detta.

---

⁶⁰ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga B.

⁶¹ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga A.

Man kan säga att författarna till Europakonventionen har jämkat sig med kritiken från flera av väststaterna.

Liknande hänsyn visas i artikel 1 punkt ett i Europakonventionen. Artikel 1 i Europakonventionen beskriver för vilka brott konventionen gäller och har följande lydelse.

1. Respektive kontraktsstat åtar sig att ta till alla nödvändiga åtgärder för att försäkra att det inte får finnas preskriptionstider för åtal eller verkställande av bestraffning av nedan beskrivna brott i de fall sådana brott är straffbara enligt inhemsk lagstiftning;⁶²

Motsvarande artikel (artikel 1, första stycket) i FN-konventionen har följande lydelse.

Inga preskriptionstider får appliceras på följande beskrivna brott, oavsett när brottet begåtts:⁶³

Inte heller här tar alltså FN-konventionen hänsyn till kontraktsstaternas respektive konstitutionella hinder.

7.2.1.2 Krigsbrott och brott mot mänskligheten – en jämförelse

Artikel 1 punkt 2, a och b och punkt 3 i Europakonventionen beskriver de brott som konventionen gäller för.

- a. brotten som finns beskrivna i artikel 50 i 1949 års Genèvekonvention om förbättring av hälsotillståndet hos de skadade och sjuka i de beväpnade styrkorna i fält, artikel 51 i 1949 års Genèvekonvention om förbättring av hälsotillståndet hos de skadade, sjuka och skeppsbrutna i de beväpnade styrkorna till havs, artikel 130 i 1949 års Genèvekonvention om behandling av krigsfångar och artikel 147 i 1949 års Genèvekonvention om skydd av civila personer i krigstid,
- b. alla jämförbara brott enligt krigslagarna som är laga rätt när denna konvention träder i kraft och krigssedvänjor som finns vid denna tid, som inte redan har tillgodosetts i de ovan nämnda Genèveartiklarna,

när det specifika brottet är särskilt grovt i sin karaktär på grund av antingen dess faktiska och avsiktsmässiga omständigheter eller för dess grad av förutsebara konsekvenser;

---

⁶² Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga B.

⁶³ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga A.

3. alla andra brott mot regler eller sedvänjor i internationell rätt som härefter etableras och som kontraktstaten i fråga i enlighet med deklARATIONERNA i artikel 6 anser vara jämförbara med de som paragraf 1 eller 2 i denna artikel hänvisar till.⁶⁴

Motsvarande stycke i FN-konventionen (artikel 1 punkt a och b) har följande lydelse.

- a. krigsförbrytelser som de definierats i Nürnbergstadgan från 1945, och då särskilt de ”svåra överträdelser” som uppräknas i 1949 års Genèvekonventioner angående skydd för krigets offer.
- b. brott mot mänskligheten, begångna i krig eller i fredstid, som de definierats i Nürnbergstadgan från 1945, vidare fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation och omänskliga yttringar av apartheidpolitiken och folkmord jämlikt 1948 års konvention, även om dessa handlingar inte utgör brott mot den interna lagstiftningen i det land där de begåtts.⁶⁵

I denna del har författarna till Europakonventionen tagit till sig av den kritik som FN-konventionen fick för att utan vidare motivering inkludera apartheid, samt fördrivning genom väpnat angrepp eller ockupation i artikeln.

7.3 Kommentarer och slutsatser

Något som kan förbrylla är att trots Europakonventionens ambition att tillmötesgå den kritik som riktades mot konventionstexten vid den tjugotredje generalförsamlingen, så är det bara ett par stater som idag har anslutit sig till konventionen. Att Europakonventionen kom till i ungefär samma internationellt maktpolitiska situation som FN-konventionen kanske påverkade detta resultat.

Innebär detta i så fall att Europakonventionen inte fyller någon funktion? Rent innehållsmässigt är svaret på denna fråga både ja och nej. Rent formellt sett är konventionen tandlös eftersom den inte har trätt i kraft ännu. Kravet för att konventionen ska träda i kraft är att tre stater ratificerar den. Per den 9 november 2000 hade ännu bara två stater ratificerat konventionen, nämligen Nederländerna och Rumänien.⁶⁶ Däremot har både Belgien och Frankrike signerat konventionen.⁶⁷

---

⁶⁴ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga B.

⁶⁵ Min översättning av den engelska konventionstexten, se bilaga A.

⁶⁶ Nederländerna ratificerade konventionen den 25 november 1981. Rumänien ratificerade konventionen den 8 juni 2000, <http://conventions.coe.int/treaty/>, 09/11/00.

⁶⁷ Belgien signerade konventionen den 4 maj 1984. Frankrike signerade konventionen den 25 januari 1974, <http://conventions.coe.int/treaty/>, 09/11/00.

Svaret måste dock bli nej då det gäller det snart utdöende släkte av krigsförbrytare från andra världskriget som idag kan leva sina sista år i lugn och ro i flera av de forna väststaterna.

Om konventionen idag fyller någon funktion så är det att debatten hålls vid liv. Europakonventionen slår en gång för alla fast att krigsbrott och brott mot mänskligheten som begåtts efter det att konventionen har vunnit laga kraft, eller för i de fall då preskriptionstiden för brottet ännu inte har gått ut, inte får ges någon preskriptionstid. Europakonventionen ger till skillnad från FN-konventionen alltså utrymme för de stater vars konstitution förbjuder retroaktiv lagstiftning. Europakonventionen kan alltså i likhet med FN-konventionen anses utöva ett svagt inflytande på dagens rättsläge.

8 Den svenska debatten

Sverige signerade varken FN-konventionen eller Europakonventionen, men i takt med att de överlevande offren för nazismen blir färre och färre, har man i Sverige och runt om i världen i alla fall försökt råda bot på den okunskap om Förintelsens fasor som finns bland yngre generationer.

I Sverige är kampen mot okunskapen angelägen eftersom vi under nittioalet blivit ett centrum för den moderna internationella nazismen och är en av de största exportörerna av så kallad vit maktmusik. Debatten mellan beskyddarna av yttrandefriheten och de som vill förbjuda naziorganisationerna och deras musik är ständigt aktuell.

Om den svenska debatten vid tiden för FN-konventionen finns tyvärr inte mycket att hitta. Förutom i FN:s Official records finns dock en artikel i tidningen Aftonbladet där advokat Arvid Rudling rapporterar från juristkongressen i Moskva.

8.1 Advokat Arvid Rudling

Den 16 april 1969 skriver advokat Arvid Rudling en rapport från Juristkongressen i Moskva i tidningen Arbetet.⁶⁸ Huvudfrågan för kongressen var om Hitlers ”mordfabriker” skulle få glömmas. Förutom att berätta om vad som avhandlades under kongressen så skriver Rudling även om sin personliga uppfattning om Sveriges ställningstagande till FN-konventionen om icke-preskription.

Han menar i artikeln att det vore mer ”rejält och solidariskt” av Sverige att följa FN-konventionen. Han motiverar detta med att det enligt svensk lag är tillfälligheter som avgör om en krigsförbrytare skall undgå sitt straff eller ej. De två undantag som medför att en krigsförbrytare kan dömas är enligt Rudling följande:

”Det ena undantaget (från retroaktivitetsförbudet; min anmärkning) avser således det fall då en person som undsluppit massaker med livet men dör flera år senare på grund av vid massakern ådragna skador. Då räknas preskriptionen inte från massakern utan från offrets försenade död. Det andra undantaget avser om folkrättsbrottsling begår ett nytt brott, som i vår lag straffas med mer än 2 års fängelse – t ex fortlöpande gömmer undan rövad egendom såsom tandguld

---

⁶⁸ Se ovan sidan 25.

och dylikt, då räknas de 25 år som i Sverige är preskriptionstid för mord inte rån massakern utan från det nya brottets begående eller upptäckt.”

Han skriver vidare att Sverige vid denna tid endast har stött på frågan om preskription i ett lettiskt fall. Rudling beskriver det lettiska fallet på följande sätt.

”En nazistisk rapport som ingick i Nürnbergdomstolens skriftliga bevismaterial rapporterade att judefrågan fått sin slutliga lösning i Lettland med 130.000 judiska lik och i Litauen med 350.000 judiska lik. Preskriptionsfrågan har hittills endast i Sverige berörts på det interna juristdepartementala planet, men skulle vi få en massinvasion av massmördare och därmed en politisk debatt, så talar väl mycket för att vi skyddar våra gränser genom att låta våra preskriptionsbestämmelser för massmord följa internationell ordning.”

Vidare förklarar Rudling det faktum att Sverige inte har ”internationaliserat” sina preskriptionstider med att man inte ”kunde förutse att krigsförbrytelse skulle ta former som inte kunde jämföras med ett vanligt svenskt mord eller dråp”. Inte heller kunde Sverige ha förutsett att ”den västtyska rättskipningen mot krigsförbrytare skulle bli så ineffektiv att av cirka 60.000 anklagade endast 5.000 dömdes, och i dessa fall massmord betraktades såsom ringa förseelse, som preskriberats på kort tid”. Rudling exemplifierar detta med att referera till en domsmotivering för ett frikännande för mord.

”En nazistofficer hade skjutit en fånge i ett krigsfängeläger. Domaren fann utrett att fången vid tillfället stoppat två sädeskorn i munnen och att detta förfarande kunde den åtalade uppfatta såsom stöld, d v s en form av krigssabotage, varför dödandet av fången betraktades som ursäktat.”

Ett annat exempel kommer från Norge.

”...en högre gestapoman ställs inför tysk domstol därför att han skjutit en hotellvärd. Domaren fann att gestapomannen vid besöket på hotellet bett att få inspektera källaren och vidtalat hotellvärderna att visa honom källaren. Eftersom hotellvärderna frivilligt följt med ner i källaren ansåg domstolen honom själv ensam skuld till att gestapomannen där sköt hotellvärderna.”

Vidare argumenterar Rudling att ”Genom frikännanden med sådan motivering synes västtyska domstolar ha godkänt och solidariserat sig med gärningar som innebär diskriminering och missaktning av människan på grund av dennes nationalitet, ras eller politiska övertygelse. Med andra ord ånyo slagit fast herrefolkets rätt att döda dem som anses underlägsna eller onödiga”.

Rudling avslutar artikeln med orden ”Hur gärna vi här i Sverige som undsluppit krigets gräsligheter skulle vilja glömma måste vi dock känna oss övertygade om att tiden härför ännu inte är kommen, och således väl överväga vad vår

internationella solidaritetstradition säger oss beträffande FN-konventionen om icke tillämplighet av interna preskriptionsbestämmelser för folkrättsbrott”.⁶⁹

8.2 Bosse Schön och svenskarna som stred för Hitler

Bosse Schön är journalisten och dokumentärfilmaren som under det sena nittio-talet sökte efter sanningen om de svenska SS-soldaterna i öppna och slutna arkiv i Sverige och i Tyskland. Han reste genom sex länder i de svenska SS-soldaternas spår och intervjuade de män som nu när de inte längre har något att förlora ville berätta om tiden då de stred för en av 1900-talets mest avskydda regimer.⁷⁰

8.2.1 Sanningskommission om de svenska SS-veteranernas medverkan i Förintelsen.

I en debattartikel i tidningen Aftonbladet den 6 augusti 2000 kräver Bosse Schön att de 42 ännu levande svenska SS-veteranerna skall tvingas att inför en sanningskommission berätta om sin och andra SS-veteraners medverkan i Förintelsen.

I sin debattartikel beskriver Schön hur han blivit uppringd av världens siste nazijägare, Efraim Zuroff, chef för Simon Wiesenthal-centret i Jerusalem, som blivit bedrövad över att statsminister Göran Persson i ett brev till Zuroff förklarat att Sverige inte tänker stifta en speciell lag som innebär att ”Förintelsens mördare” kan lagföras även i Sverige. Detta med följderna att de krigsförbrytare som fick en fristad i Sverige efter andra världskriget lugnt kan leva kvar här. Dessutom kan de krigsförbrytare som jagas i Australien, Kanada och England, där Zuroff lyckats ändra lagstiftningen, söka sig till Sverige.

Zuroff säger så här:

”Sverige riskerar bli en tillflyktsort för nazistiska krigsförbrytare om brott begångna under andra världskriget inte utreds.”

Zuroff menar även att statsministerns och Sveriges beslut sänder fel signaler till de Baltiska staterna. I dessa stater menar Zuroff att ”viljan att göra upp med inhemska krigsförbrytare är minimal”.

---

⁶⁹ Rudling, Arvid, Arbetet, s. 2, 1969-04-16.

⁷⁰ Schön, B, Svenskarna som stred för Hitler, s. 9 f.

Schön skriver vidare att:

”Även om jag kan förstå Göran Perssons beslut att inte ändra preskriptionstiden, eftersom det skulle strida mot grundläggande juridiska principer, är det ofattbart att de svenska SS-veteranerna ska få ta med sig sanningen i graven.”

”Jag vet att bland de 260 svenska nazisoldaterna finns åtminstone tolv SS-soldater som hade en större eller mindre roll i Förintelsen som bör utredas av myndigheterna.”

Det största problemet enligt Schön är att det är så bråttom. ”Om några få år kan alla de svenska SS-veteranerna vara döda.” Schön menar vidare att även de ”svenska hemmanazisterna” måste höras om sina planer på en svensk Förintelse av de cirka 8.000 judar som levde i Sverige vid tiden för andra världskriget. Koncentrationsläger planerades i Sjöbo och på Stora Karlsö söder om Gotland.⁷¹

Schön vill även att de svenska motståndsmännen och kvinnorna skall få tillfälle att berätta. Allt för att bilden av Sveriges och svenskarnas agerande under andra världskriget skall bli korrekt.

”Därför bör statsminister Göran Persson tillsätta en sanningskommission som under de närmaste åren hör och dokumenterar dessa män och kvinnor.”

Schön beskriver även i debattartikeln hur en sådan sanningskommission bör vara sammansatt:

- En minnesforskare för att väcka till liv de ”hemskheter” som de varit med om, men inte talat om på 60 år.
- En historiker som skall ha till uppgift att sätta händelserna i sitt rätta sammanhang.
- En förundersökningsledare eller journalist som kan sätta press på SS-veteranerna.
- Efraim Zuroff som är expert på både krigsförbrytare och på Förintelsen.

Vidare skriver Schön om framför allt två SS-veteraner som han hittat under sitt arbete med boken och senare dokumentärfilmen ”Svenskarna som stred för Hitler”, och som det är mycket angeläget att granska av en sanningskommission.

---

⁷¹ Schön, Bosse, Aftonladet, s. 34, 2000-08-06. Hemmanazisterna kallades även för Lindholmarna.

Dessa två svenska nazisoldater skall enligt Schön, oberoende av varandra, ha lämnat uppgifter till svenska myndigheter om den masslakt av judar som pågick i Ukraina, i trakterna där svenska SS-soldater stred. Schön har inte haft möjlighet att få svar på om dessa två själva sköt judar eller om de bara var ögonvittnen, eftersom de vägrar uttala sig.

Schön berättar även om andra veteraner som kan vara intressanta att förhöra. Han nämner bland annat Harald Sundin från Eskilstuna⁷², en göteborgare som varit Gestapoagent och som erkänt mordet på en norsk motståndsmann och en hemmanazist som var chef för den extrema nazistorganisationen Bruna gardet.

Avslutningsvis skriver Schön att han hoppas att statsminister Göran Persson ”anser att det är en svensk inre angelägenhet att vi nu själva gräver fram sanningen om vår egen roll i Förintelsen. Flera SS-veteraner har sagt till mig att de, nu när det endast har några år kvar i livet, gärna berättar – bara någon frågar utan att hota med straff och vedergällning”.⁷³

8.3 Levande historia

Sveriges statsminister Göran Persson lovade i Riksdagens partiledaredebatt i juni 1997 att ”information om vad som hände under andra världskriget, den människosyn som låg bakom Förintelsen” skulle spridas. Detta ledde till att Sverige, Storbritannien och USA under ett möte i Stockholm i maj året därpå beslutade att bygga upp ett internationellt samarbete, Task Force for International Co-operation on Holocaust, Education, Remembrance and Research. Redan hösten 1997 startade informationssatsningen Levande historia. Boken ”...om detta må ni berätta...” har utgivits på åtta språk och cirka en miljon exemplar har spridits i kommuner, skolor och föreningar sedan starten.

Fler länder har härefter anslutit sig till samarbetet och Sverige bidrog den 26-28 januari 2000 med att inbjuda till en konferens om Förintelsen i Stockholm, Stockholms Internationella Forum om Förintelsen.⁷⁴ Konferensen fick mycket stor internationell uppmärksamhet och beröm.

---

⁷² Harald Sundin avfärdades i den svenska debatten som mytoman då han lämnat olika uppgifter om de årtal som han enligt egen utsago skulle ha tjänstgjort som lägervakt i dödslägrer Treblinka. I en sanningskommission kan man ta reda på om Sundin tjänstgjorde i dödslägrer Treblinka (som revs 1943) eller i strafflägrer Treblinka som var i bruk 1944, det år som Sundin påstått sig vara där. Att det fanns två Treblinka nämndes aldrig i den svenska debatten. Schön, Bosse, Aftonbladet, s. 34, 2000-08-06.

⁷³ Schön, Bosse, Aftonbladet, s. 34, 2000-08-06.

⁷⁴ Kommittédirektiv 99-09-30, Kulturdepartementet, s 2.

<http://www.levandehistoria.org/om/pressmeddelande/kommitte.html>, 22/01/01.

Regeringen har även beslutat att tillsätta en kommitté som skall ha till uppgift att etablera ett Forum för Levande historia. Forumet skall ha till uppgift att "behandla frågor som rör demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen". Tanken är att verksamheten skall inledas senast år 2003.⁷⁵

Som ett led i det fortsatta arbetet med Task Force for International Co-operation on Holocaust, Education, Remembrance and Research anordnade regeringen i januari 2001 en internationell konferens mot intolerans.

8.3.1 Intoleranskonferens 2001

Den 29-30 januari 2001 anordnades en internationell intoleranskonferens i Stockholm. Statsminister Göran Persson hade inbjudit ett femtiotal länder att delta i The Stockholm International Forum Combating Intolerance. Regeringen ville med denna konferens uppmärksamma "de politiska strömningar som tar sig uttryck i fientlighet mot religiösa och etniska minoriteter, invandrare, flyktingar och homosexuella". På konferensens hemsida skriver man att "Stockholms Internationella Forum erbjuder en unik plattform för regeringar från ett 50-tal länder att tillsammans med ledande experter diskutera, vinna ny kunskap och söka samarbetsmöjligheter i en rad avgörande frågor".

Tanken var även att resultatet från denna konferens skulle föras vidare till FN:s världsomfattande konferens mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och relaterad intolerans som skall hållas i Sydafrika mellan 31 augusti och 7 september 2001.

En av frågorna som diskuterades på konferensen var lagstiftningens roll i arbetet mot rasism och intolerans. Det var framför allt så kallad vit maktmusik och förnekande av Förintelsen som togs upp. Mediernas roll och olika strategier för lokalsamhället var andra frågor som diskuterades.⁷⁶

---

⁷⁵ Pressmeddelande, 99-10-04, Kulturdepartementet, s. 1, <http://www.levandehistoria.org/om/pressmeddelande/kommitté.html>, 22/01/01.

⁷⁶ http://www.stockholmforum.se/se/stats/intro/introduktion_se.html, 19/02/01.

8.4 Avslutande kommentarer – debatten då och nu

Innebär Sveriges ovilja att lagstifta om icke-preskription av brotten som begicks under andra världskriget att vi riskerar hamna i den internationella skamvrån, som ett land där krigsförbrytare kan leva i lugn och ro? Kan Sverige på allvar hävda att vi tagit till åtgärder för att upplysa om Förintelsen med projekt som Levande historia, när vi samtidigt skär ner på de obligatoriska undervisningstimmarerna i historia i den svenska skolan? Råder Sverige bot på ovissheten kring Sveriges agerande under kriget genom att anordna internationella Förintelse- och intoleranskonferenser? Vill Sverige att sanningen om vårt lands agerande under andra världskriget skall komma fram?

På dessa frågor finns inte bara ett enda svar. Frågorna lämnas därmed öppna för argumentation. Denna uppsats behandlar i huvudsak de olika internationella försöken att ställa de gamla naziförbrytarna till svars, men eftersom de flesta av dem än idag går fria, kan inte diskussionen begränsas till ett par ganska tandlösa internationella dokument.⁷⁷

Även de stater som anpassat sin lagstiftning för att kunna fälla de gamla förbrytarna känner sig sällan motiverade att åtala dem. Ofta är de snarare hjältar i sitt hemland. Andra stater kanske varken kan eller vill satsa den tid och de pengar som en process skulle kosta. Bevisningen mot krigsförbrytarna finns dessutom ofta kvar i hemlandet.⁷⁸

Diskussionen som avslutar denna uppsats inriktar sig framför allt på den debatt som följt utvecklingen sedan andra världskrigets slut. Min uppfattning är att debatten har fyllt en minst lika viktig funktion som de olika lagstiftningsförsöken, eftersom det viktigaste av allt är att brotten inte glöms bort. Det är bara genom att hålla minnet vid liv som världen har en chans att motverka att liknande favoriter upprepas igen. Världssamfundet får aldrig förlora intresset eller blunda för det som kan hända i ett land som överlåter sitt styre åt fanatisk nationalism.

Att en konvention om förbud mot preskription av krigsbrott och brott mot mänskligheten inte initierats före andra världskriget kan man kanske skylla på att världssamfundet inte tidigare kunnat förutse nazismens favoriter. Detta är dock ett tveksamt argument med tanke på att hela historien är kantad av krig där hela folkslag utrotats eller tvångsförflyttats. Dessutom fanns exempel på folkmord från det historiskt närliggande första världskriget, nämligen folkmordet på

---

⁷⁷ Agrell, W och Alcalá, J, Den rättsliga interventionen, s. 56.

⁷⁸ Agrell, W och Alcalá, J, Den rättsliga interventionen, s. 56.

armenierna. Omvärlden hade i och för sig i hög utsträckning blundat för turkarnas brott mot armenierna som pågått i decennier och det som framför allt skiljde nazisternas brott från turkarnas var att Förintelsen var det första folk mord som var industrialiserat och organiserat. Det som fick omvärlden att vakna var det ”maskinella massförintandet”.⁷⁹

Den historiska kontexten och maktbalansen mellan öst och väst har ständigt funnits i bakgrunden och påverkat den internationella lagstiftningen. Ett exempel på detta finns bland annat från Nürnbergtribunalen, där åklagarna var tvungna att anpassa sig efter det urvalssystem som USA, Sovjet och England kommit överens om. Detta resulterade i att endast tjugotvå krigsförbrytare åtalades.⁸⁰

Det kanske inte är lämpligt att över huvud taget relatera historiens massmord till varandra, men uppenbarligen kunde inte Sovjetunionen, vid tillskapandet av FN-konventionen om mänskliga rättigheter och därefter konventionen om icke-preskription, acceptera kritik mot kommunismen, trots att miljoner människor fallit offer i dess namn. Däremot hade Sovjetunionen inga problem med att kritisera nazismens brott. Ulf Zander skriver i uppsatsen Den slingrande vägen från Auschwitz att ”de strukturella likheterna mellan Nazityskland och Stalinerans Sovjetunion är betydande liksom det utbredda föraktet för enskilda individer och grupper av människor som inte ansågs passa in”. Zander menar inte att förbrytelse ska jämföras, men att det inte går att bortse från likheterna. Bland annat så var första världskriget en förutsättning för båda rörelserna. Zander menar även att en jämförelse mellan nazism och stalinism kan leda till ökade kunskaper om både Förintelsen och Gulag.⁸¹

En fråga som bör ställas är om tiden var mogen 1968 för att göra upp med de olika ”ismer” som genom den moderna historien delat upp världen i gott och ont. FN:s oförmåga att ingripa i interna konflikter har medfört att världssamfundet ofta har blundat för brott mot till exempel olika minoriteter. Här har förföljelse av befolkningen inte setts som ett internationellt brott, utan som en intern angelägenhet.

Sveriges officiella invändning mot att bejaka den internationella lagstiftningen om icke-preskription har tidigare redogjorts för, men man måste ändå spekulera i om Sverige, som i stort undsluppit andra världskrigets fasa, har haft några andra motiv till att inte vilja lägga korten på bordet. Uppenbart är att de politiska motiven var partiöverskridande. Alla hade något att förlora på att sanningen kom fram. Alla hade skelett i garderoben. Uppenbart är också att Sverige hellre har talat om Raoul Wallenbergs heroiska insatser i Budapest än om baltutlämningen och det inhemska Hitlerstödet.

---

⁷⁹ Agrell, W och Alcalá, J, A.a., s. 78.

⁸⁰ Agrell, W och Alcalá, j, A.a., s. 49.

⁸¹ Zander, Ulf, Den slingrande vägen från Auschwitz, s. 309.

Den svenske justitieministern Thorwald Bergqvist sa i ett tal angående baltiska flyktingar 1944 att han inte ville att Sverige skulle bli en fristad för ”verkliga krigsförbrytare och verkliga landsförrädare”. Samtidigt ville han inte att Sverige skulle bidra till att skapa ”ytterligare hårdhet och brutalitet i världen”, utan istället ta hänsyn till humanitära synpunkter. Sverige ville alltså å ena sidan inte bli en fristad åt krigsförbrytare. Å andra sidan ville vi inte heller lämna ut misstänkta krigsförbrytare till sina hemländer, där de riskerade utsättas för summariska rättegångar, med följderna att Sverige kanske blev en fristad åt både krigsförbrytare och landsförrädare. De krigsförbrytare som fick stanna i Sverige kunde således bli hederliga svenska medborgare och deras brott preskriberades enligt svensk rätt så småningom. Bosse Schön drar av detta slutsatsen att Sverige efter den häftigt omdiskuterade utlämningen av 146 balter inte var intresserade av att rota i fler balters förflutna.⁸²

Debatten om nazismen, främlingsfientligheten och Förintelsen är ständigt aktuell. Förintelsen har framför allt uppmärksamats genom regeringens försorg och genom att man i allt större utsträckning börjat oroa sig för att Förintelsens överlevande, på grund av ålder, blir allt färre. Nynazismen i Sverige har visat sig i samband med flera mycket brutala brott. Exempel på detta är bland annat polismorden i Malexander, mordet på en fackföreningsman och olika våldsdåd riktade mot journalister och samhällsdebattörer.

Dagens debatt kan delas in i olika kategorier. En del handlar om jakten på de gamla naziförbrytarna, en annan del handlar om dagens främlingsfientliga organisationer och en tredje om förnekelse av Förintelsen. Även frågan om vilka som enligt Sverige skall få flyktingstatus i vårt land kan vara av intresse. Den första delen har i stora delar avhandlats tidigare i denna uppsats. I och med att Sverige inte har ställt sig bakom försöken att skapa internationell lagstiftning om förbud mot preskriptionen av nazisternas brott och inte heller kommenterat förslaget om sanningskommission, är det även intressant att behandla de andra debatterna, framför allt eftersom Sveriges regering har valt att lägga betydligt större vikt härvid.

Från 1980-talets slut har en ny militant rasideologiska rörelse fötts. Rörelsen har sina rötter i mellankrigstidens nationalsocialistiska partier, men den präglas mer av en ny form av militant rasideologi än av nationalsocialism. Rörelsen kan vara både lokal, regional och nationell till sin natur, samtidigt som den är internationell. Det har visat sig att de områden som har mycket rasistiskt våld idag i Sverige är samma områden som har härbärgerat kontinuerligt verksamma rasideologiska, antisemitiska och nationalsocialistiska grupper under de senaste 60 åren.⁸³ En viktig del i debatten om dessa grupper har handlat om yttrandefrihet och organisationsfrihet. Att begränsa sådana grundläggande demokratiska rättigheter är inte enkelt, kanske inte ens önskvärt. Vad gäller

---

⁸² Schön, B, *Svenskarna som stred för Hitler*, s. 344.

⁸³ Löw, H, *Nazismen i Sverige 1980-1997*, s. 9 f.

organisationsfriheten är det många som tycker att det är nödvändigt att förbjuda nazistiska organisationer. Motståndarna hävdar dock att organisationerna vid ett sådant förbud bara skulle gå under jorden, vilket i sin tur skulle medföra stora problem för polisen att kontrollera deras verksamhet.

Den svenska regeringen har sedan slutet av nittiotalet tagit flera mycket positiva och lovvärda initiativ när det gäller att hålla minnet av Förintelsen vid liv. En viktig del är att förhindra förnekarna av Förintelsen att få fotfäste bland framför allt yngre generationer. Dessa initiativ har dock inte tagits emot helt utan kritik. I sitt slutanförande vid Intoleranskonferensen sa statsminister Göran Persson att han ville ”komma åt” förnekarna av Förintelsen. Han lovade att en grupp världsledande advokater skall få uppdraget att sammanställa erfarenheterna från alla rättsliga processer mot förintelseförnekare.⁸⁴

Detta konkreta förslag från statsministern kan verka lovvärt, men finns det en genomtänkt handlingsplan för ett sådant förslag? Samhällsdebattören Ola Bruhner granskar detta i en debattartikel i tidningen Svenska Dagbladet den 11 februari 2001. Han menar att en sådan plan inte finns. Skälet till detta är framför allt att de processer som statsministern hänvisar till förutsätter särskilda lagar, men att endast ett fåtal stater har lagar som kan appliceras på olika slags förintelseförnekelse, nämligen Belgien, Frankrike, Israel, Spanien, Tyskland och Österrike. Bruhner är mycket kritisk mot att den svenska regeringen inte har tagit några initiativ ”för att den tilltänkta juristkommissionen skall få några svenska processer att studera”.⁸⁵

En annan sida av saken diskuteras i en rapport som vid tiden för Intoleranskonferensen publicerades på regeringens hemsida. Rapportens huvudbudskap är att om man sätter munkavle på förintelseförnekare så kan detta få effekter som är rakt motsatta till det som statsministern i sitt anförande förespråkade.⁸⁶

Rapporten är gjord av det engelska forskningsinstitutet The Institute for Jewish Policy Research: Combating Holocaust denial through law in the United Kingdom. Forskningsinstitutet menar att ”förintelseförnekelse skall bemötas med upplysning och inte med lagförbud”. Ett argument för detta är enligt forskningsinstitutet att det i de länder som har lagstiftat mot förintelseförnekelse så har det förekommit mycket få åtal. De menar vidare att det inte finns något

---

⁸⁴ Bruhner, Ola, Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, SvD, s. 30, 2001-02-18.

⁸⁵ Bruhner, Ola, Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, SvD, s. 30, 2001-02-18.

⁸⁶ http://www.jpr.org.uk/Reports/CS%20Reports/no_3_2000/main.htm, 2001-02-19.

Rapporten Combating Holocaust denial through law in the United Kingdom färdigställdes i samband med att domen i det så kallade ”Holocaust denial trial” fällts. Fallet handlade om förnekaren David Irving som stämt historikern Deborah Lipstadt eftersom hon i sin bok ”Denying the Holocaust” beskrivit honom som antisemit, Hitleranhängare och en bluffhistoriker. Rättegången varade i mer än två månader och i den 300 sidor långa domen avfärdas alla Irvings argument. Min översättning.

samband mellan att stifta förbudslagar och förnekelseaktiviteten i landet. Ett annat tungt argument mot förbudslagstiftning är enligt forskningsinstitutet att en sådan lagstiftning allvarligt kan inskränka yttrandefriheten. Vad värre är så skulle domstolar bli tvungna att ta ställning till sanningshalten i förnekarnas argument och egna undersökningar. Detta skulle riskera att ge förnekarna större legitimitet. I sin rapport betonar forskningsinstitutet risken för att en förbudslag skulle öppna marknaden för ”yttrandefrihetsmartyrer”.⁸⁷

Forskningsinstitutet menar även att en förbudslag på ett olämpligt sätt skulle favorisera judarna framför offren för till exempel Turkiets massmord på armenier, Stalins Gulagarkipelag och Pol Pots utrotning av klassfiender. Härutöver anför Bruhner i sin debattartikel risken med historiker som drar skilda slutsatser. Är en historiker förnekare om han eller hon har en annan uppfattning om förekomsten av förintelse vid ett visst läger och detta strider mot det som fastslagits vid Nürnberggrättegångarna? Bruhner avslutar sin debattartikel med att ”statsminister Göran Perssons nit reser frågan i vilken utsträckning intolerans bör bekämpas med intolerans”. På detta finns inget givet svar.⁸⁸

Det finns fler exempel på hur de ”stora ord” om tolerans och medmänsklighet som predikas vid olika konferenser, bara blir just stora ord när vi jämför dem med sådant som tillåts ske i verkligheten. Ett exempel som tvingar oss att ställa frågan om vi svenskar lever som vi lär, är det svenska flyktingmottagandet. Hur agerar svenska myndigheter gentemot de människor som flytt till vårt land undan antisemitisk förföljelse i förhållande till det budskap som den svenska regeringen ville föra fram i samband med Förintelsekonferensen i Stockholm? I en debattartikel i Sydsvenskan kritiserar de båda riksdagsledamöterna Mikael Odenberg (m) och Eva Zetterberg (v) samfällt regeringen för att inte leva som den lär. De hävdar att svenska myndigheter i sina asylbeslut ofta hänvisar till de allmänna förhållandena i ursprungsländerna. Förhållandena i till exempel Vitryssland bedöms som acceptabla eftersom antisemitismen och förföljelsen av judar och överlevande från Förintelsen inte är officiellt sanktionerad.⁸⁹

Ulf Zander pekar i sin uppsats Den slingrande vägen från Auschwitz på ett annat problem med hur Förintelsen ”brukas” i den svenska politiska debatten. Han skriver att ”samtidigt som Förintelsen under 1990-talet blivit en central kategori i politiken har den placerats utanför traditionella politiska sammanhang. Ifall Förintelsen inte längre är en del av det politiska samtalet och dess pluralism får den (alltför) lätt karaktären av ”godhetens röst”, som inte ryms innanför den vanliga politiska agendan.” Om man okritiskt och oreflektat instämmer i godhetens röst i kontrast mot den absoluta ondskan så utlöser detta enligt Zander med största säkerhet en motsatt reaktion. Zander menar att följden

---

⁸⁷ http://www.jpr.org.uk/Reports/CS%20Reports/no_3_2000/main.htm, 2001-02-19.

⁸⁸ Bruhner, Ola, Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, SvD, s. 30, 2001-02-18.

⁸⁹ Odenberg, Mikael och Zetterberg, Eva, Sydsvenska Dagbladet, s. 2, 2001-02-11.

härav blir att de kritiska rösterna mot hur Förintelsen används, förstås, förmedlas och representeras i olika sammanhang riskerar att framstå ”som per definition moraliskt mindervärdiga” och att sakligt underbyggd kritik riskerar att hamna i skymundan för raljanta resonemang kring det nutida intresset för Förintelsen. Han menar vidare att debattklimatet som följt Förintelsekonferensen i Stockholm kännetecknats av skarpa polariseringar.⁹⁰

En mycket viktig aktör och opinionsbildare i samhället är skolan. Det finns både för och nackdelar med att ge eleverna större frihet i val av ämnen att läsa. Det finns också en del risker med att skära ner antalet obligatoriska undervisningsstimmar som man har gjort med historia till förmån för religionskunskap. En fråga man måste ställa sig är om politiska initiativ som Levande historia på ett ändamålsenligt sätt kan ersätta historielectionerna. En utlösande faktor bakom projektet Levande historia var resultatet av en intervjuundersökning gjord av Centrum för invandrarforskning, CEIFO, och Brottsförebyggande rådet, BRÅ. Undersökningen visade att det fanns en relativt stor osäkerhet bland eleverna om det demokratiska systemet var det bästa sättet att styra Sverige på. Undersökningen visade även att det fanns elever som tyckte att det talades alldeles för mycket om nazismen och utrotningen av judarna och som var tveksamma till om Förintelsen ägt rum. Resultaten fick stor uppmärksamhet, men möttes även av kritik.⁹¹

Kritiserad eller inte, så påvisade undersökningen att det finns brister i hur informationen om Förintelsen förmedlas i skolan. En satsning på att ge fördjupad historieundervisning i hur Förintelsen kunde ske, om antisemitismens långa historia och djupa rötter inte bara i Tyskland, utan i hela Europa, samt en objektiv bild av Sveriges agerande under och efter andra världskriget skulle enligt min mening minska riskerna för ungdomars tveksamhet, både inför den svenska demokratin och inför andra världskrigets brott. Sedan innebär inte automatiskt en god undervisning i historia att densamma inte upprepar sig. Som filosofen Karl Popper uttryckte det så kan det förflutna inte ”upprepa sig självt på grund av det enkla faktum att varje gång som de yttre förutsättningarna börjar likna en repetition av historien träder en ny faktor in: minnet av utvecklingen förra gången, vilket aktivt bidrar till att påverka händelseförloppet”.⁹²

Avslutningsvis måste frågan om varför Sveriges regering är så ovillig till att lägga alla kort på bordet återigen ställas. Varför vill man inte genomföra den sanningskommission som Bosse Schön föreslår? Den enda slutsats man som medborgare kan dra av detta är att de politiska makthavarna har något att dölja. Det måste även finnas en stor rädsla för att det som skulle komma upp till ytan än idag kan skada riksdagspartierna.

---

⁹⁰ Zander, Ulf, Den slingrande vägen från Auschwitz, s. 285 f.

⁹¹ Zander, Ulf, Den slingrande vägen från Auschwitz, s. 300.

⁹² Zander, Ulf, Den slingrande vägen från Auschwitz, s. 300.

Jag anser personligen att skadan blir större ju längre man väntar. Ingen vinner på att informationen hålls nergrävd i hopp om att frågan skall oskadliggöras för dagens politiker. Att ge muntliga löften om utredningar och göra dåligt genomtänkta uttalanden om hur man vill "komma åt" åldrande krigsförbrytare och förnekare för att det är politiskt korrekt, ökar inte heller politikens trovärdighet. Min övertygelse är att sanningen är den rätta och enda vägen att gå.

9 Bilaga A: Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity

Adopted and opened for signature, ratification and accession by the General Assembly of the United Nations, resolution 2391 (XXIII) of 26 November 1968

Entry in to force: 11 November 1970

PREAMBLE

The States Parties to the present Convention,
Recalling resolutions of the General Assembly of the United Nations 3 (I) of 13 February 1946 and 170 (II) of 31 October 1947 on the extradition and punishment of war criminals, resolution 95 (I) of 11 December 1946 affirming the principles of international law recognized by the Charter of the International Military Tribunal, Nürnberg, and the judgement of the Tribunal and resolutions 2184 (XXI) of 12 December 1966 and 2202 (XXI) of 16 December 1966 which expressly condemned as crimes against humanity the violation of the economic and political rights of the indigenous population on the one hand and the policies of *apartheid* on the other,
Recalling resolutions of the Economic and Social Council of the United Nations 1074 D (XXXIX) of 28 July 1965 and 1158 (XLI) of 5 August 1966 on the punishment of war criminals and of persons who have committed crimes against humanity,
Noting that none of the solemn declarations, instruments or conventions relating to the prosecution and punishment of war crimes and crimes against humanity made provision for a period of limitation,
Considering that war crimes and crimes against humanity are among the gravest crimes in international law,
Convinced that the effective punishment of war crimes and crimes against humanity is an important element in the prevention of such crimes, the protection of human rights and fundamental freedoms, the encouragement of confidence, the furtherance of co-operation among peoples and the promotion of international peace and security,
Noting that the application to war crimes and crimes against humanity of the rules of municipal law relating to the period of limitation for ordinary crimes is a matter of serious concern to the world opinion, since it prevents the prosecution and punishment of persons responsible for those crimes,

Recognizing that it is necessary and timely to affirm in international law, through this Convention, the principle that there is no period of limitation for war crimes and crimes against humanity, and to secure its universal application,

Have agreed as follows:

Article I

No statutory limitations shall apply to the following crimes, irrespective of the date of their commission:

- a) War crimes as they are defined in the Charter of the International Military Tribunal, Nürnberg, of 8 August 1945 and confirmed by resolutions 3 (I) of 13 February 1946 and 95 (I) of 11 December 1946 of the General Assembly of the United Nations, particularly the “grave breaches” enumerated in the Geneva Conventions of 12 August 1949 for the protection of war victims;
- b) Crimes against humanity whether committed in time of war or in time of peace as they are defined in the Charter of the International Military Tribunal, Nürnberg, of 8 August 1945 and confirmed by resolutions 3 (I) of 13 February and 95 (I) of 11 December 1946 of the General Assembly of the United Nations, eviction by armed attack or occupation and inhuman acts resulting from the policy of *apartheid*, and the crime of genocide as defined in the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, even if such acts do not constitute a violation of the domestic law of the country in which they are committed.

Article II

If any of the crimes mentioned in article I is committed, the provisions of this Convention shall apply to representatives of the State authority and private individuals who, as principals or accomplices, participate in or who directly incite others to the commission of any of those crimes, or who conspire to commit them, irrespective of the degree of completion, and to representatives of the State authority who tolerate their commission.

Article III

The states Parties to the present Convention undertake to adopt all necessary domestic measures, legislative or otherwise, with a view to making possible the extradition, in accordance with international law, of the persons referred to in article II of this Convention.

Article IV

The States Parties to the present Convention undertake to adopt, in accordance with their respective constitutional processes, any legislative or other measures necessary to ensure that statutory or other limitations shall not apply to the prosecution and punishment of the crimes referred to in articles I and II of this Convention and that, where they exist, such limitations shall be abolished.

Article V

This Convention shall, until 31 December 1969, be open for signature by any State member of the United Nations or member of any of its specialized agencies or of the International Atomic Energy Agency, by any State Party to the Statute of the International Court of Justice, and by any other state which has been invited by the General Assembly of the United Nations to become a Party to this Convention.

Article VI

This Convention is subject to ratification, instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article VII

This Convention shall be open to accession by any State referred to in article V. Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article VIII

1. This Convention shall enter into force on the ninetieth day after the date of the deposit with the Secretary-General of the United Nations of the tenth instrument of ratification or accession.
2. For each State ratifying this Convention or acceding to it after the deposit of the tenth instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force on the ninetieth day after the date of the deposit of its own instrument of ratification or accession.

Article IX

1. After the expiry of a period of ten years from the date on which this Convention enters into force, a request for the revision of the Convention may be made at any time by any Contracting Party by means of notification in writing addressed to the Secretary General of the United Nations.
2. The General Assembly of the United Nations shall decide upon the steps, if any, to be taken in respect of such a request.

Article X

1. This Convention shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.
2. The Secretary-General of the United Nations shall transmit certified copies of this Convention to all States referred to in article V.
3. The Secretary-General of the United Nations shall inform all States referred to in article V of the following particulars:
  - a) Signatures of this Convention, and instruments of ratification and accession deposited under articles V, VI and VII;
  - b) The date of entry into force of this Convention in accordance with article VIII;

c) Communication received under article IX.

Article XI

This Convention, of which the Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall bear the date of 26 November 1968.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized for that purpose, have signed this Convention.⁹³

---

⁹³ Melander, Göran, Alfredsson, Gudmundur, The Raoul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments, s. 579 ff, Martinus Nijhoff Publishers, 1997.

10 Bilaga B: European Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to Crimes against Humanity and War Crimes

Strasbourg, 25.1.1974

The member States of the Council of Europe, signatory hereto,
Considering the necessity to safeguard human dignity in time of war and in time of peace; customs of war constitute a serious infraction of human dignity;
Concerned in consequence to ensure that the punishment of those crimes is not prevented by statutory limitations whether in relation to prosecution or to the enforcement of the punishment;
Considering the essential interest in promoting a common criminal policy in this field, the aim of the Council of Europe being to achieve a greater unity between its members,
Have agreed as follows:

Article 1

Each Contracting State undertakes to adopt any necessary measures to secure that statutory limitation shall not apply to the prosecution of the following offences, or to the enforcement of the sentences imposed for such offences, in so far as they are punishable under its domestic law:

1. the crime against humanity specified in the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide adopted on 9 December 1948 by the General Assembly of the United Nations;
2. a. the violations specified in Article 50 of the 1949 Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, Article 51 of the 1949 Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, Article 130 of the 1949 Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War and Article 147 of the 1949 Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War,

b. any comparable violations of the laws of war having effect at the time when this Convention enters into force and of customs of war existing at that time,

which are not already provided for in the above-mentioned provisions of the Geneva Conventions,

when the specific violation under consideration is of a particularly grave character by reason either of its factual and intentional elements or of the extent of its foreseeable consequences;

2. any other violation of a rule or custom of international law which may hereafter be established and which the Contracting State concerned considers according to a declaration under Article 6 as being of a comparable nature to those referred to in paragraphs 1 or 2 of this article.

Article 2

1. The present Convention applies to offences committed after its entry into force of the Contracting State concerned.
2. It applies also to offences committed before such entry into force in those cases where the statutory limitation period had not expired at that time.

Article 3

1. This Convention shall be open to signature by the member States of the Council of Europe. It shall be subject to ratification or acceptance. Instruments of ratification or acceptance shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.
2. The Convention shall enter into force three months after the date of deposit of the third instrument of ratification or acceptance.
3. In respect of a signatory State ratifying or accepting subsequently, the Convention shall come into force three months after the date of the deposit of its instrument of ratification or acceptance.

Article 4

1. After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may invite any non-member State to accede thereto, provided that the resolution containing such invitation receives the unanimous agreement of the members of the Council who have ratified the Convention.
2. Such accession shall be effected by depositing with the Secretary General of the Council of Europe an instrument of accession which shall take effect three months after the date of its deposit.

Article 5

1. Any State, at the time of signature or when depositing its instruments of ratification, acceptance or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.
2. Any state may, when depositing its instruments of ratification, acceptance or at any later date, by declaration addressed to the Secretary General of the

Council of Europe, extend this Convention to any other territory or territories specified in the declaration and for whose international relations it is responsible or on whose behalf it is authorised to give undertakings.

3. Any declaration made in pursuance of the preceding paragraph may, in respect of any territory mentioned in such declaration, be withdrawn according to the procedure laid down in Article 7 of this Convention.

Article 6

1. Any Contracting State may, at any time, by declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend this Convention to any violation provided for in Article 1, paragraph 3, of this Convention.
2. Any declaration made in pursuance of the preceding paragraph may be withdrawn according to the procedure laid down in Article 7 of this Convention.

Article 7

1. This Convention shall remain in force indefinitely.
2. Any Contracting State may, in so far as it is concerned, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.
3. Such denunciation shall take effect six months after the date of receipt by the Secretary General of such notification.

Article 8

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the council and any State which has acceded to this Convention of:

- a. any signature;
- b. any deposit of an instrument of ratification, acceptance or accession;
- c. any date of entry into force of this Convention in accordance with Article 3 thereof;
- d. any declaration received in pursuance of the provisions of Article 7 and the date on which the denunciation takes effect.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Strasbourg, this 25th day of January 1974, in the English and French languages, both texts being equally authoritative, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each of the signatory and acceding States.⁹⁴

---

⁹⁴ <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/082.htm>, 09/11/00.

11 Litteraturförteckning

Litteratur

- Agrell, Wilhelm
Agrell, Wilhelm och
Alcalá, Jesus
Bernitz, Ulf
Holmberg, Erik
Stjernquist, Nils
Löow, Hélene
Schön, Bosse
Strömholm, Stig
Zander, Ulf
- De omänskliga rättigheterna, Ordfront, 1998.
- Den rättsliga interventionen, Norstedts Juridik, 1 upplagan, 1997.
- Retroaktiv lagstiftning i europaperspektiv – om betydelsen av allmänna rättsgrundsatser, Festskrift till Stig Strömholm, del 1, 1997.
- Vår författning, nionde upplagan, Norstedts juridik, 1993.
- Nazismen i Sverige 1980 – 1997, Ordfront Förlag, Stockholm 1998.
- Svenskarna som stred för Hitler, Bokförlaget DN, 1999.
- Rätt, Rättskällor och rättstillämpning. En lärobok i allmän rättslära, 5 upplagan, 1996.
- Den slingrande vägen från Auschwitz, Scandia – Tidskrift för historisk forskning, årgång 2000, band 66, häfte 2.

Officiellt tryck

- Official records
Ny serie 1:A:17
Prop.
SOU
SÖ
- 1727th plenary meeting, 26 november 1968, ärende 55.
- Förenta Nationernas Generalförsamlings femte brådskande extra möte och tjuogoandra möte, New York, 1967, Stockholm 1968. Aktstycken utgivna av Kungliga Utrikesdepartementet.
- 1975/76:209
1975:75
1953:14 17.

Dagstidningar

Bruhner, Ola	Svårt döma förintelsens förnekare, Brännpunkt, Svenska Dagbladet, 2001-02-18.
Odenberg, Mikael Zetterberg, Eva	Sverige sviker asylsökande, Aktuella frågor, Sydsvenska Dagbladet, 2001-02-11.
Rudling, Arvid	Brottet som inte får glömmas, Debatt, Arbetet, 1969-04-16.
Schön, Bosse	Svenskarna i SS – låt dem berätta nu, Aftonbladet, 2000-08-06.

Hemsidor

<http://conventions.coe.int/treaty/>, 09/11/00.

<http://www.levandehistoria.org/om/pressmeddelande/kommitte.html>, 22/01/01.

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/082.htm>, 09/11/00.

http://www.stockholmforum.se/se/stats/intro/introduktion_se.html, 19/02/01.

http://www.jpr.org.uk/Reports/CS%20Reports/no_3_2000/main.htm, 19/02/01.

Författningssamlingar

Melander, Göran, Alfredsson, Gudmundur	The Raoul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments, s. 579 ff, Martinus Nijhoff Publishers, 1997
---	--